

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет дошкільної та початкової освіти
Кафедра природничо-математичних дисциплін та логопедії**

**Технології роботи
з інтелектуальними картами в процесі формування природничої
компетентності дошкільника **
**The Technologies of Working with Intellectual Maps in the Process of
Preschool Children's Natural Competence Formation**

Дипломна робота

Виконала: Вікторія ГАШЕНКО
Спеціальність: 012 Дошкільна освіта
(скорочений термін)
Керівник к.пед.н., доц.Наталія БОРИСЕНКО
Рецензент: к.пед.н., доц.Ольга ПОЛЄВІКОВА.

Херсон - 2020 року

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Формування природничої компетентності дошкільника як психолого-педагогічна проблема.....	7
1.1. Аналіз проблеми формування природничої компетентності дошкільника в теорії та практиці педагогічних досліджень...	7
1.2. Технологія роботи з інтелектуальними картами у дошкільному закладі.....	16
1.3. Соціально-педагогічна діагностика рівня сформованості природничої компетентності дітей дошкільного віку.....	27
РОЗДІЛ 2. Педагогічні умови організації роботи з інтелектуальними картами в процесі формування природничої компетентності дошкільника.....	40
2.1. Методика роботи з інтелектуальними картами у процесі формування природознавчої компетентності дошкільника....	40
2.2. Інтелектуальна карта як інноваційний засіб наочності у закладі дошкільної освіти.....	48
2.3. Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи	54
ВИСНОВКИ.....	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	62
ДОДАТКИ.....	69
Додаток А. Визначення основних категорій дослідження.....	69
Додаток Б. Інструменти дослідження.....	72
Додаток В-1 Планування вправ у старшій групі дошкільного закладу на основі інтелектуальних карт.....	72
Додаток В-2 Планування вправ у старшій групі дошкільного закладу на основі інтелектуальних карт.....	73
Додаток В-3. Приклади інтелектуальних карт, зроблених за допомогою електронних ресурсів та від руки.....	76
Додаток В-4. Приклади ментальних карт, що використовуються на заняттях з пріоритетом інтелектуально-мовленої діяльності.....	78
Додаток Д-1 Кодекс академічної доброчесності.....	85
Додаток Д-1. Довідки про перевірку на текстові збіги.....	86

ВСТУП

Сучасні зміни у всіх сферах життя нашого суспільства, розбудова національної системи освіти загострюють проблеми пошуку шляхів ефективності навчання та виховання дітей дошкільного віку.

У цьому зв'язку одним із найважливіших завдань, які визначає Національна доктрина розвитку освіти, є реалізація ідеї її безперервності шляхом забезпечення наступності змісту та координації навчально-виховної діяльності на різних вікових етапах.

Перехід дошкільної освіти до компетентнісної моделі вимагає трансформації навчального змісту, методів та форм педагогічної діяльності вихователів дошкільних закладів, уведення у роботу дошкільних закладів нових форм та технологій роботи, що відповідають сучасним реаліям. Нормативні документи, що регламентують зміст дошкільної освіти ґрунтуються на засадах компетентнісного підходу і вимагають чіткого визначення результативної складової всіх компонентів освіти, зокрема, змісту та умов формування природознавчої компетентності дошкільників.

Проблему організації освіти старших дошкільників вчені трактують як проблему зміни провідних видів діяльності (Кліменко, Максименко, Л. Виготський, О. Усова та ін.). Зміна провідних видів діяльності зумовлює різницю у змісті ігрових форм навчальної діяльності дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. Ця різниця полягає у поступовому ускладненні завдань програмового матеріалу, ускладненням розумових операцій та пізнавальної діяльності. Одним із засобів, що дозволяють організувати таку роботу є інтелектуальні карти або розумові карти-схеми. Вони давно використовуються в європейських закладах освіти для формування системності знань на основі змісту. Психологи вважають, що дитина будує свої знання навколо центрів, від яких радіально відходять гілки асоціації, які у дорослому віці перетворюються в інтелектуальний капітал, і на базі чого в подальшому будується мислення. У процесі роботи

з інтелектуальними картами дошкільники знайомляться з предметами і явищами природи, виділяють їх істотні і неістотні ознаки, встановлюють взаємозалежності між ними, тощо. Завдяки цьому в дітей формуються чіткі уявлення про навколишню природу.

Отже, якщо основною технологією, що передбачає тісний взаємозв'язок та взаємоперехід ігрової і освітньої діяльності дитини дошкільного віку є інтелектуальні карти, вони мають поєднувати гру і навчання (А.Богущ, О.Богініч, Н.Гавриш, І.Кіндрат, В. Крутій, Т. Поніманська, С. Якименко та ін.).

Вперше в науковій літературі інтелект-карти (в перекладі з англ. мови - розумові карти чи карти розуму), були запропоновані науковцем Тоні Бьюзеном. Окремі аспекти застосування інтелектуальних та концептуальних карт детально розроблені у дослідженнях сучасних українських вчених (Н.Гавриш, І.Кіндрат). Аналіз інтернет-контенту засвідчив стійкий інтерес методистів та вихователів до проблеми застосування інтелектуальних карт в освітньому процесі закладів дошкільної освіти.

Але, незважаючи на важливість проблеми, окремі аспекти формування природничої компетентності дошкільників в проці використання інтелектуальних карт, не знайшли належного висвітлення в науковій та методичній літературі.

Педагогічна значущість проблеми, її актуальність, недостатня розробленість та потреби практики зумовили вибір теми дослідження: **«Технології роботи з інтелектуальними картами в процесі формування природничої компетентності дошкільника \ The Technologies of Working with Intellectual Maps in the Process of Preschool Children's Natural Competence Formation».**

Мета дослідження – вивчити питання застосування інтелектуальних карт в закладі дошкільної освіти, вивчити технологію роботи з концептуальними та інтелектуальними картами в процесі формування

природознавчої компетентності дитини дошкільного віку, визначити оптимальні умови та методику роботи в процесі ознайомлення дошкільників з природним довкіллям.

Для досягнення мети дослідження було поставлені такі **завдання**:

- визначити основні завдання формування природознавчої компетентності дошкільника в нормативних освітніх документах, теорії та практиці педагогічних досліджень;
- визначити особливості технології роботи з інтелектуальними картами у дошкільному закладі;
- з'ясувати педагогічно-доцільні умови ефективної методичної роботи з інтелектуальними картами у закладі дошкільної освіти;
- запропонувати соціально-педагогічну діагностику рівня сформованості природознавчої компетентності та сформулювати методичні рекомендації щодо роботи з інтелектуальними картами в процесі формування природничої компетентності дошкільника, експериментально дослідити їх результативність.

Ми вважаємо що результативність процесу формування природознавчої компетентності можлива за таких умов:

- дотримання певних принципів відбору знань про природу, відповідність інтелектуальних карт віковим та психологічним особливостям дошкільників;
- другою умовою визначемо чітку змістову відповідність інтелектуальних карт видам діяльності дошкільників;

Об'єкт дослідження – процес формування природознавчої компетентності дошкільника.

Предмет дослідження – технології використання інтелектуальних карт в процесі формування природознавчої компетентності дошкільника.

Методи дослідження – аналіз психолого-педагогічної, методичної літератури з проблеми дослідження; вивчення та узагальнення педагогічного досвіду, порівняльний аналіз роботи окремих дошкільних

закладів щодо використання інтелектуальних карт в методичній роботі, аналіз ресурсів Інтернет з метою з'ясування особливостей використання програмних технологій створення ментальних карт.

Практичні рекомендації, щодо проведення екологічних ігор в процесі навчальної діяльності є узагальненням педагогічного досвіду вихователів дитячого закладу № 2 м. Н.Каховка, та можуть бути використані у практичній діяльності вихователів дошкільних дитячих закладів.

За темою наукового дослідження опублікована стаття у збірці матеріалів кафедри природничо-математичних дисциплін та логопедії. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків, загальний обсяг роботи складає 85 сторінок.

РОЗДІЛ 1

Формування природничої компетентності дошкільника як психолого-педагогічна проблема

1.1. Аналіз проблеми формування природничої компетентності дошкільника в теорії та практиці педагогічних досліджень

Аналіз різноманітних підходів в теорії та практиці педагогічних досліджень системи дошкільної освіти дає змогу визначити важливі шляхи формування природничої компетентності дитини дошкільного віку.

Нормативні документи, що регламентують зміст дошкільної освіти ґрунтуються на засадах компетентнісного підходу і вимагають чіткого визначення результативної складової всіх компонентів освіти, зокрема, змісту та умов формування природознавчої компетентності дошкільників.

Основні вимоги щодо природничо-технологічної освіти на теренах Укоаїни, знаходять ретельне відображення в державних документах про освіту: Концепції екологічної освіти [23], Законі України про «Освіту»[20], Законі України «Про дошкільну освіту»[19].

Впровадження компетентнісного підходу в навчанні дітей дошкільного віку передбачає переорієнтацію освіти на стратегію застосування отриманих знань, емоцій, вражень у практичну діяльність.

Так, у законі України «Про дошкільну освіту», освіта дітей у закладах дошкільної освіти розкривається як цілісний процес, метою якого є всебічний розвиток дитини дошкільного віку відповідно до її задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних, психічних та фізичних особливостей, культурних потреб; формування у дитини дошкільного віку моральних норм, набуття нею життєвого соціального досвіду [19].

Як і попередня, нинішня редакція Базового компонента (2012 р.) ґрунтується на компетентнісному підході. В інваріантній складовій виділено 17 компетенцій, які відповідають закономірностям розвитку дітей дошкільного віку[2].

Ці компетентності забезпечують здатність дитини адекватно діяти у

відомих простих ситуаціях під безпосереднім контролем та готовність дитини до систематичного навчання, що відповідає Національній рамці кваліфікацій [40]. Однією з важливих є природознавча (екологічна) компетентність. Розглянемо структуру поняття:

Компетентність – інтегрована здатність особистості, яка набута у процесі навчання. Вона охоплює: *знання, уміння, навички, досвід, цінності та ставлення*, які можуть цілісно реалізуватися на практиці, тому компетентність не може бути зведена лише до фактичних знань.

Предметна компетентність – сукупність знань, умінь та характерних якостей, що дають змогу дитині **автономно виконувати** певні дії у межах конкретного преді для розв’язання навчальної проблеми (завдання, ситуації).

Якщо розглядати роботи сучасних науковців, можна переконатися, що собливостям, структурі, різноманітним формам впровадження понять «компетентнісний підхід», «компетентність», «компетенція» присвячено роботи Т. Байбари, Н. Бібик, Т.Поніманської. Різні аспекти формування природознавчої (екологічної) компетентності дошкільників висвітлено в доробках Г.Біленької, Н. Горопахи, К. Крутій, Г. Марочко, В. Маршацької, З. Плохій, Г. Тарасенко[2, 15, 26, 33, 34,46, 57].

Відповідно до Базового компонента дошкільної освіти вихователі ознайомлюють дітей дошкільного віку з природними об’єктами, природними явищами, та сезонними змінами, що відбуваються в природі, у документі зазначається, що, «..сфера «Природа» формує елементарний природо-доцільний світогляд, несе ціннісно-змістову наповненість за екологічним та природничим напрямками, сприяє усвідомленню себе як частки природи, формує відчуття відповідальності за те, що відбувається навколо дитини і внаслідок її дій у довкіллі.» [2, с. 7].

Природознавча компетентність вимагає певних умов для реалізації своїх завдань:

– природне розвивальне середовище;

- створення умов для спілкування дітей з об'єктами природи;
- організація активної діяльності дітей у природі.

Будемо вважати предметну природознавчу компетентність за досвід практичної діяльності (комплекс компетенцій), який дитина засвоєла у процесі ознайомлення з природним довкіллям. Цей досвід формується на базовій основі уявлень, знань, умінь, ставлень та оцінних суджень до предметів та явищ природного оточення. Найбільш важливим складовим елементом компетентності є саме практичний досвід та усвідомлення важливості взаємодії та діяльності у власному житті для досягнення успіху.

Компетенція розуміється як коло питань, щодо яких особистість має бути обізнана або певну сферу діяльності, в якій людина повинна володіти компетентністю.

Компетенція – об'єктивна категорія, суспільно визнаний рівень знань, навичок, ставлень у певній сфері діяльності людини. Вона відчужена від людини, є наперед заданою соціальною нормою.

Приймаючи до уваги, що компетенції – це деякі внутрішні потенційні приховані психологічні утворення: знання, уявлення, програми(алгоритми) дій, системи цінностей і відносин, які за певних умов перетворюються в готовність виконувати певну діяльність, треба створювати умови для практичних дій суб'єктів навчання (середовище), під час яких основні їх ключові компетенції мали б можливість формуватися і проявлятися.

Розділ «Віконечко у природу». висвітлює зміст роботи з формування у дітей системи знань про об'єкти та явища природи планети Земля, зв'язки і залежності між ними та роль праці у природі, а також наведено завдання для надання дітям початкових уявлень про Космос. У сукупності пропонована інформація має стати основою формування пізнавально-емоційного ставлення та екологічно-доцільної поведінки дітей в природі[2].

Для наукового аналізу та тлумачення поняття «природознавча компетентність» маємо звернутися до її змістової наповненості та взаємозв'язку та взаємозалежності з іншими поняттями.

В історичному плані природознавча компетентність базується на концепції сучасного природознавства. Концепція визначає основні пріоритети взаємодії людини і природи як єдність у ціннісному ставленні до природи як універсальної, загальнолюдської, унікальної цінності. Наступним пріоритетом є формування науково-природничої картини світу, що базується на універсальних природничих законах. Результатом сформованої природознавчої компетентності є формування особливого екоцентричного типу світогляду, що визначає місце і діяльність людини у природі та гармонійні взаємовідношення з нею [5].

В свою чергу, Базовий компонент дошкільної освіти визначає природознавчу компетентність дитини дошкільного віку як особистісне утворення, що характеризує здатність особистості розв'язувати на доступному для неї рівні практичні та пізнавальні завдання та задачі, що мають відношення до з реальних об'єктів природи [2].

Проте сучасні науковці (А. Богуш, Г. Біленька, Н. Гавриш, К. Крутій, О. Савченко та ін.) і звертають увагу на неузгодженість у між формами організації педагогічного процесу в дошкільних закладах і початковій школі. Як наслідок, у першому класі не повністю реалізується набутий дітьми в дитячому садку досвід. Розв'язання зазначених суперечностей можливе якщо забезпечити дієву наступність в роботі дошкільних навчальних закладів і початкової школи. Вчені вважають, що така дієвість можлива за умови систематизації набутих знань на когнітивному та емоційному рівні за допомогою інтелектуальних карт.

Якщо розглядати предметну природознавчу компетентність дитини дошкільного віку як освоєний у процесі ознайомлення з довкіллям досвід діяльності (комплекс компетенцій), то, можна прийти до наступних висновків: досвід взаємодії з природою формується лише за умови основи

сукупності таких когнитивних складових маленької особистості як уявлення, знання, уміння, ставлення та оцінні судження щодо предметів та явищ природного оточення.

Діти дошкільного віку мають закладену самою природою допитливість що складає основу розвинутого пізнавального інтересу до природного довкілля, предметів та явищ природи. Маленька особистість саме у дитинстві сприймає світ в цілому, і лише це сприяє формуванню системних знань та становить основу екоцентричного світогляду в подальшому у дорослої людини.

Сучасні науковці (Н.Гавриш, Н.Глухова)наголошують, що інноваційні технології пізнання природи є ідеальними засобами різнобічного розвитку та виховання дитини, формування її природознавчої компетентності[11,13].

Результати наукових досліджень українських та зарубіжних учених, передовий педагогічний досвід закладів дошкільної освіти, дають змогу виділити такі пріоритетні напрямки організації освітнього процесу закладу дошкільної освіти щодо формування природознавчої компетентності:

- узгодження мети освіти на дошкільному і початковому шкільному рівнях що передбачає гармонізацію та оптимізацію освітніх програм;
- удосконалення технологій роботи вихователів у дошкільних закладах та підвищення їх кваліфікації і педагогічної майстерності;
- збагачення освітнього змісту дошкільної освіти практично-орієнтованими завданнями.

Дослідження О.Богініч, Н.Горопахи, Н.Зацепіної, К.Крутій та ін., свідчать що: введення у педагогічний процес різних видів дитячої діяльності творчого характеру, насичення змісту знаннями природознавчого характеру, максимальн активізація пізнавальних інтересів дітей, що відповідає їх потребам у практичних діях здатне формувати почуття відповідальності за найближче природне довкілля (ділянка ДНЗ, рослини на ділянці й у групі, оформлення приміщень)

[3,15,21, 26].

Сучасні наукові дослідження Л Лупійко, Н.Лисенко, В.Маршацької, О.Соломеннікова доводять необхідність використання різноманітних форм навчання, що включають специфічні види діяльності на інтегративній основі;забезпечення взаємозв'язку занять (фронтальних, групових) з повсякденним життям дітей, самостійною діяльністю (ігровою, художньою, конструктивною тощо);створення розвивального предметного середовища, що здатне функціонально моделювати зміст дитячої діяльності; впровадження технологій, що активізують у дітей мислення, уяву, пошукову діяльність, тобто елементи проблемності у навчанні [29, 30,36,54].

Необхідно урахувувати і основні принципи формування знань про природне довкілля у дошкільному віці. Такими принципами є загальнодидактичні принципи, але існують і притаманні екологічній освіті особливі принципи, на які має спиратися освітній процес закладу дошкільної освіти, а саме: краєзнавчий, фенологічний, екологічний.

Ця тріада принципів затна суттєво покращати освітній процес у дошкільному закладі за таких умов:

- знання про довкілля мають бути введені в освітній процес лише за умови врахування психічних та фізичних можливостей дитини, тільки тоді вони будуть засвоюватися.Ці знання мають сприяти розвитку особистості, та будуть розширювати коло можливостей її орієнтації у довкіллі,. Добираючи зміст та обсяг інформації до занять,вихователю закладу дошкільної освіти слід урахувувати особливості інтелектуального розвитку та мислення дітей, в яких переважає дієвість та образність.Вихователь має врахувувати той факт, що система знань має бути у формі уявлень, а не понять.

- вихователь має розуміти, що центральною ланкою навколо якої накопичується система знань про природне довкілля можуть бути тільки реальні, доступні дитині дії, а саме фенологічні спостереження,

найпростіші досліді з об'єктами природи, робота з малюнками, словом та образами природи. Саме навколо них необхідно групувати конкретні знання, які в подальшому будуть складати основу практично зорієнтованих дій дитини.

Слід наголосити та такій важливій особливості роботи вихователя як формування первинних причино-наслідкових зв'язків. Зміст знань щодо об'єктів природного довкілля має ускладнюватися не за рахунок розширення нових, хаотично нагромаджених фактів, а через поступове ускладнення розуміння дитиною у зв'язків та залежностей між об'єктами та явищами природи реальності. Вихователю бажано вчити дітей розглядати природний об'єкт або явище лише в тій природній системі, в якій він існує та функціонує.

Вихователі під час планування та наповнення змісту інформації до занять мають обов'язково враховувати такі риси інтелектуального розвитку дитини як дієвість та образність їх мислення. Важливим є врахування принципу доступності: вся інформація має бути зрозумілою, не переобтяженою. Фактичним матеріалом. У той самий час не можна робити підміну реальних фактів, зв'язків та явищ казковими чи фантастичними поясненнями, які не зможуть підтверджені реальними доказами.

Нові елементи знань вихователю дошкільного закладу бажано планувати так, щоб діти змогли їх засвоєні на тлі яскравого емоційного фону та гарний позитивних вражень. Якщо говорити про фенологічні зміни, які відбуваються у природі, то після прогулянки та спостереження вихователю слід задіяти всі сенсорні канали та організувати характеристику предмету, або явища природи через колір, звук, запах, смак, дотик.

Якщо говорити про мотивацію, яка головним чином і впливає на формування природознавчої компетентності дитини, вона є найбільш складною структурою особистості, і вихователю слід пам'ятати, що тільки

надання особистісного емоційного навантаження подіям діяльності дитини у довкіллі, він зможе впливати на формування та розвиток особистісних життєвих програм і ціннісних орієнтацій майбутнього громадянина українського суспільства.

Відповідно до Базового компонента дошкільної освіти вихователі ознайомлюють дітей дошкільного віку з природними об'єктами, природними явищами, та сезонними змінами, що відбуваються в природі, у документі зазначається, що, „...сфера «Природа» формує елементарний природо-доцільний світогляд, несе ціннісно-змістову наповненість за екологічним та природничим напрямками, сприяє усвідомленню себе як частки природи, формує відчуття відповідальності за те, що відбувається навколо дитини і внаслідок її дій у довкіллі.” [2, с. 7].

Головна робота вихователів закладів дошкільної освіти у галузі формування природничої компетентності вихованців передбачає планування таких видів діяльності, що будуть сприяти оволодінню дитиною навичок самостійного набуття знань, естетичного досвіду. В подальшому, тільки такий баланс естетичних вражень від оточуючого природного довкілля та знання прийомів взаємодії з ним, здатен сприяти подальшому духовному розвитку особистості.

Діти дошкільного віку мають розвинутий та закладений самою фізіологією особистості пізнавальний інтерес, зокрема до довкілля. Саме в цьому віці вони сприймають світ в цілому, що сприяє формуванню системних знань та становить основу екологічного світогляду.

Вивчення досіду науковців різних країн, вітчизняних методистів та провідних теоретиків, ознайомлення з передовим педагогічним досвідом вихователів та аналіз розробок, що містяться в інтернет-джерелах, дали нам змогу виділити такі основні тенденції організації освітнього процесу щодо ознайомлення з природним довкіллям дітей у закладах дошкільної освіти:

- забезпечення активності пізнання природних процесів та явищ за умови використання різноманітних опорних схем та карт під час проведення занять у закладі дошкільної освіти;
- використання різноманітних приймів та пізнавальних завдань, що впливають на розвиток спостережливості під час екскурсій та прогулянок, або хвилинок милування природою;
- систематичне ведення найпростішого календаря природи, який являє собою найпростішу інтелектуальну карту або, іншими словами опорну схему.

Добираючи зміст та обсяг інформації, слід урахувати особливості інтелектуального розвитку та мислення дітей, в яких переважає дієвість та образність; система знань має бути у формі уявлень, а не понять.

Важливим фактором що впливає на становлення екологічної свідомості дитини є така складна структура особистості як мотивація. Саме мотивація до пізнання природного довкілля впливає на формування природознавчої компетентності дитини, вона і тільки вона забезпечує здатність надавати зміст подіям і власній діяльності у довкіллі, саме мотивація сприяє виробленню особистісних життєвих цілей і ціннісних орієнтацій по відношенню до природного оточення.

Слід наголосити і на важливості іншого компонента психічногорозвитку дитини, такого як спостережливість. У класичних роботах науковців (Т.Байбара, Н.Борисенко, Н.Гавриш) спостереження визначається як цілеспрямоване, планомірне сприймання об'єктів навколишньої дійсності, яке призводить до формування уміння спостерігати. Спостереження підпорядковане визначеним цілям й вимагає ід дитини вольових зусиль. У процесі спостережень, спочатку під керівництвом вихователя, а потім самостійно дошкільники розглядають предмети і явища природи, виділяють їх істотні і неістотні ознаки, встановлюють залежність між ними, порівнюють розмір, форму, колір, запах смак. Завдяки цьому в дітей формуються чіткі уявлення про

предмети та об'єкти природи та реальної дійсності. Слід зауважити, що це є необхідним елементом, який ні в якому разі не можна замінити на віртуальні або медійні об'єкти

Вихователю є сенс використовувати найрізноманітніші форми і прийоми організації спостережень за природою. Це необхідність, яка пов'язана з необхідністю врахування можливостей дитини та специфіки природничого матеріалу який її оточує. Доречний вибір найбільш ефективної у кожному конкретному випадку форми роботи під час фенологічних спостережень спирається на знання класифікації форм ознайомлення дітей з природою. В залежності від способу організації дітей можна виділити фронтальні, групові та індивідуальні форми роботи. До першої підгрупи належать колективні заняття, екскурсії (особливий вид занять, що проходять за межами групової кімнати), щоденні та цільові прогулянки на майданчик дошкільного закладу, свята у природі та пізнавальні розваги-змагання, заняття милування природою, екологічні акції (подорожі екологічними стежками, вікторини, у яких діти беруть участь разом із батьками, тощо). Види занять визначаються в залежності від домінантного методу, який застосовує вихователь закладу дошкільної освіти.

Вочевидь, не лише окремі методи можуть домінувати в ході заняття, визначаючи його вид, сьогодні в практиці дошкільної освіти мають місце прогулянки, заняття милування природою, заняття-спостереження за живими об'єктами, заняття спостереження за змінами погоди, інтегровані заняття, сюжетно-дидактичні ігри, колективна праця в природі.

Провідні науковці Н. Горопаха, О. Кононко, В. Маршацька [38,39,33] вважають дошкільне дитинство оптимальним періодом для максимального розширення можливостей я вільного орієнтування дитини в природному та соціальному оточенні. Дошкільне дитинство унікальний час знайомства зі способами пізнання, розуміння та відображення картини світу.

Все це передбачає організацію комплексного підходу до розширення

можливостей традиційних освітніх форм роботи вихователя: продовження роботи після фенологічної екскурсії на закріплення знань про сезонні зміни в природі, участь дітей в простих та доступних проектах, організація партнерської роботи з батьками та громадськими організаціями.

Ідеальним закріпленням знань про зміни в природі, особливості будови рослин та тварин, про природні явища такі як веселка, утворення ожеледі, паморозі, роси буде робота не тільки з об'єктами, та моделями цих явищ та процесів але й з інтелектуальними картами.

Оптимальним плануванням такої роботи з інтелектуальною картою є планування за блочно-тематичним принципом який запропонувала і запровадила у досвід дошкільної освіти українська дослідниця Н.Гавриш[11].

Блочно-тематичний принцип роботи з інтелектуальними картами передбачає групування навчального матеріалу вихователем і водночас, активну участь дітей у його систематизації. Особливості такого підходу виявляється в особливій організації освітнього процесу у закладі дошкільної освіти, який допомагає максимально оптимізувати планування роботи вихователів, розкрити їх творчі здібності, і одночасно, розкрити пізнавальну активність дітей, розвинути вміння самостійно пізнавати довкілля.

1.2. Технологія роботи з інтелектуальними картами у дошкільному закладі

Тема нашого дослідження передбачала з'ясування суті, основних понять, важливих для розуміння проблеми. Такими поняттями у нашому випадку є «педагогічна технологія», «інтелектуальна карта», «освітній процес дошкільного закладу».

Характеристика поняття «технологія», для нас є важливою, оскільки надалі ми плануємо розглянути систему застосування інтелектуальних

карт як своєрідного інструменту освітньої діяльності закладу дошкільної освіти.

В посібнику Н.Наволокової можемо знайти посилання на визначення вченими поняття «педагогічні технології», сутність якої зводиться к чіткому алгоритму педагогічних дій, що направлені на досягнення ввизначених освітніх результатів[24].

Класичним є визначення Б.Лихачева, який визначає технологію як сукупність психолого-педагогічних установок, що визначають спеціальний набір і компанування форм, методів, способів, прийомів навчання, виховних засобів[24].

Учений В.Беспалько визначає педагогічну технологію як змістовну техніку реалізації освітнього процесу. За визначенням вченого П.Волкова, педагогічна технологія являє собою опис процесу досягнення запланованих результатів[24].

Вчений В.Монахов наголошує на тому, що це ідеальна модель модель спільної педагогічної діяльності з проектування, організації та проведення освітнього процесу з безумовним забезпеченням комфортних умов для учнів і вчителя[24].

Всесвітня Організація (ЮНЕСКО) наголошує на системності усього процесу освіти з урахуванням технічних та людських ресурсів та їхньої взаємодії.

Вчений М.Кларін визначає педагогічну технологію як системну сукупність і порядок функціонування всіх особистісних, інструментальних і методологічних засобів, які використовуються для досягнення педагогічних цілей[24].

На думку Г. К. Селевка, поняття «педагогічна технологія» може бути представлене як частина педагогічної науки, що вивчає й розробляє цілі, зміст і методи навчання та проектувальних педагогічних процесів, як опис (алгоритм) процесу, сукупність цілей, змісту, методів і засобів для досягнення планованих результатів навчання, і як функціонування всіх

особистісних, інструментальних і методологічних педагогічних засобів, принципів і регулятивів, що застосовуються у навчанні, і як реальний процес навчання.

На думку Н.Наволокової організація різних видів педагогічної діяльності передбачає використання варіативних технологій на рівні творчості та майстерності. У сучасній дидактиці представлені найрізноманітніші технології, бо кожен автор і виконавець привносять в педагогічний процес щось своє індивідуальне. Опис технологій передбачає розкриття всіх основних її характеристик, що робить можливим її відтворення[24].

Головним критерієм оцінки педагогічної технології є її ефективність та результативність. В чому полягає інноваційність технології застосування інтелектуальних карт розглянемо далі: У Словнику іноземних слів слово карта (*map*)тлумачеться як:

- 1) Умовне зменшене загальне зображення земної поверхні, її частини або окремих країн світу.
- 2) Певним способом складений документ, де подаються спеціальні відомості у вигляді коротких записів, схем, графіків та ін.
- 3) Невеликий аркуш твердого паперу із зображенням умовних фігур або значків чотирьох мастей; набір (колода) гральних карт.
- 4) Чотирикутний візерунок, малюнок на тканині, одязі.
- 5) *діал.* Меню.
- 6) Аркуш паперу або сторінка книжки.
- 7) *діал.* Лист, офіційний документ [53].

Основна особливість інтелект-карт полягає у виділенні міжпредметних та асоціативних зв'язків між окремими елементами змісту теми. За визначенням психологів(І.Самарін) саме так формуються асоціації у людській пам'яті мисленні, такий тип засвоєння знань є найбільш природним для людини. Вважається, що подібний метод унаочнення інформації вперше застосував філософ Порфирій Тіросський ще в III

столітті нашої ери, намагаючись розібратися в концепціях Аристотеля. Сучасні науковці починаючи з 1960 років створили велику кількість робіт щодо застосування семантичних мереж в процесі створення штучного інтелекту та вивчення особливостей процесу мислення.

Вперше ці ідеї були розроблені Девідом Аусубелом і в подальшому розвинути у нових концепціях Джозефом Новаком з Корнуельського університету для створення основних правил «Concept mapping». Англійський психолог, відомий дослідник із проблем інтелекту, психології навчання і проблем мислення Тоні Б'юзен значно спростив техніку побудови інтелект-карт для дітей, а також зробив їх такими, що будуються навколо центральної думки або проблеми.

Технологія створення інтелектуальних карт вперше була представлена світу весною 1974 року у книзі Т. Б'юзенн «Супермислення». У своїй роботі Т.Б'юзенн надає таке визначення «...це схема, яка візуалізує певну інформацію при її обробці людиною, спосіб зображення процесу загального системного мислення за допомогою структурно-логічних схем радіальної організації [61]. Технологія отримала назву Mind Mapping і вперше була представлена світу весною 1974 року [43].

Як зазначає Тоні Б'юзен, в онтогенезі дитини нервові утворення, що з'являються паралельно з набуттям навичок мови, у дитини формуються своєрідні внутрішні асоціативні розгалужені зв'язки, які для спрощення розуміння він називає «інтелект-картами».

Отже якщо спробувати схематично відобразити, що відбувається коли дитина починає створювати свою мережеву структуру асоціативних гілок, постійно створюючи нові комплекси та системи нейронні зв'язки укріплюються та створюють павутиння радіантів які в подальшому отримують назву інтелектуальний капітал. Таким чином, дитина інстинктивно оперує своєрідними інтелект-картами від моменту, коли вона народилась, і все своє життя, будує свої знання навколо центрів —

радіантів у вигляді нескінченних і густо переплетених асоціативних гілок. Зовнішнім відображенням цієї структури є інтелект-карта.

У науковій літературі Mind Map - інтелект-карти (в перекладі з англ. мови - розумові карти чи карти розуму), зустрічаються під різними назвами.

Карти (мапи) пам'яті допомагають структурувати інформацію навколо основного поняття розміщуючи її інтуїтивно та створюючи гілки, площини або блоки. Карти пам'яті використовують для навчання, конспектування, планування дій, презентацій, рішення творчих завдань, мозкового штурму, планування проектів, складання списку справ, перевірки завдання різної складності.

У вченої Т.Позднякової визначення дещо відрізняється: «наочний допоміжний засіб навчання, методичний прийом, який передбачає послідовне нарощування лексичного фону певного поняття та створює наочно-смысловий схемо-технічний образ».[48].

Інтелектуальна карта – це схема / діаграма, призначена для візуалізації інформації під час її обробки людиною. Головна особливість ІК полягає в тому, що її окремі елементи пов'язуються, головним чином, асоціативними зв'язками, найбільш звичними для людського мислення і пам'яті. Інтелект-карта відображає зв'язки (смыслові, асоціативні, причиннонаслідкові та інші) між поняттями, частинами, складовими проблеми або предметної області, яку ми розглядаємо . Цілі створення карт можуть бути різні: запам'ятовування складного матеріалу, передача інформації, прояснення будь-якого поняття.

Інтелектуальні карти охоплюють і допомагають записати, запам'ятати, з'єднати і вивести інформацію візуально. Отже інтелект карти - це потужний візуальний метод, що надає універсальний ключ до розкриття розумового потенціалу, це графічне вираження процесів мультимірного мислення. Залежно від обсягу або застосування розрізняють такі типи ментальних карт [48]:

– *стандартні карти (standard maps)*. Це безліч класичних ментальних карт, що служать для засвоєння, запису ідей і розкриття власної індивідуальності;

– *швидкісні карти, або карти-блискавки (speed maps)*. Ці ментальні карти стимулюють розумові процеси (що я знаю з цієї теми).

– *майстер-карти (master maps)*. Це дуже об'ємні карти до цілої галузі знань, наприклад за матеріалами одного семестру. Вони часто складаються безперервно і призначені для загального огляду з усієї теми.

– *мега-карти (mega maps)*. Пов'язані одна з одною карти називаються мега-картами. Центральна карта (з відносно малою кількістю рівнів) пов'язана з наступними картами, у яких представлені деталі або додаткові аспекти[10].

Питанням впровадження ментальних (інтелектуальних) карт в освітній процес займалися такі зарубіжні вчені Т. Б'юзен, Х. Мюллер, Б. Санто, Б. Твісс, Р. Фостер, В.Хартман, Й. Шумпетер, серед вітчизняного доробку важливими для нашого дослідження є праці науковців – О. Аксьонова, Л. Гончаренко, М.Лаврінова, Н. Терещенко, Г. Ковальчук, М. Сакович, Н. Хвесень, та інші[27].

Розглянемо особливості ментальних карт, інтелектуальних та концептуальних, оскільки ці терміни важливі для нашого дослідження.

Вчена М.Лавренова зазначає, що ментальні карти – це сукупність діаграм і схем, котрі в наочному вигляді демонструють думки, тези, пов'язані між собою та об'єднані загальною ідеєю; спосіб зображення процесу загального системного мислення за допомогою схем; зручний інструмент для відображення процесу мислення та структуризації інформації у візуальній формі. Створюються вони на папері або ж за допомогою програмного забезпечення. Основні елементи карти – ключі (або їх ще називають тригери): слова і малюнки, кожен із яких символізує конкретний спогад, сприяє виникненню нових думок та ідей, а, отже, допомагає повніше використовувати можливості розуму. Тригери

радіально розходяться від центральної ідеї за допомогою серії з'єднуючих гілок. Процес побудови карти імітує поведінку нейронів та зв'язки між ними ідеї за допомогою серії з'єднуючих гілок [27]. Ментальна карта допомагає реалізувати один із принципів педагогіки – принцип наочності, тому що дає змогу охопити одним поглядом тему з предмета. Саме блок-схема показує все найвагоміше в асоціативних порівняннях та зв'язках.

Вчена Н.Романик, зазначає, що у системі дошкільної освіти застосування схем, схематичних малюнків не дуже поширено, лише в останні роки в контексті екологічного виховання вихователі застосовують окремі схеми для пояснення складних природознавчих понять. У методиці розвитку зв'язного мовлення дітей в окремих авторських технологіях також застосовувались схеми, які допомогли зберегти логіку побудови описової розповіді, повідомлення чи міркування(О.Полєвікова). Проте інтелектуальних (концептуальних) карт, якими по суті є карти розумових дій, у дошкільній освіті вихователі не застосовували[51].

Принципи та методику застосування інтелектуальних карт в дошкільній освіті розробила Н.Гавриш. За її методикою в дошкільній освіті використовуються два види карт:концептуальні та інтелектуальні[11].

Концептуальні карти є основою та інструментом тематичного планування і використовуються вихователями. На основі концептуальних карт вихователі планують зміст та форми реалізації тематичних циклів. Концептуальні карти - це фактично тематично смислові схеми радіальної організації планування освітнього процесу, що відображають різні рівні зв'язків між елементами світу.Зміст кожної концептуальної карти значно ширший за програмні вимоги певної вікової групи, що дає вихователю змогу повністю враховувати потенціал, переваги, задовольнити допитливість дітей у будь якій галузі знань. Кожна карта від початку інтегрує зміст освіти за усіма освітніми лініями орієнтована на планування освітнього процесу за тематичними блоками. Нагадаємо, що

поняття «концепція» означає певний спосіб розуміння, трактування будь-якого предмета, явища, процесу, погляду на предмет чи явище. Під час колективного обговорення карти діти залучаються до різних видів діяльності (малювання, розігрування ситуацій, виконання завдань за предметними картинками, створення рухливих образів тощо). Наявність концептуальних карт допомагає вибудувати в логічній єдності цикл тематичних занять, що максимально повно розкривають тему. Педагогу така карта дає змогу вибудувати логіку вивчення певної теми, врахувати різні її аспекти та реально інтегрувати елементи змісту освіти. Цінність концептуальної карти насамперед у тому, що вона допомагає самому вихователю зануритися у тему та осягнути її зміст – а вже тоді планувати конкретну спільну діяльність. Крім того концептуальна карта може бути аналогом інтелектуальної карти – тієї, яка буде створюватися разом з дошкільниками в ході опанування змісту теми[11].

Приклад концептуальної карти з пріоритетом соціально-природничої тематики (рис.1.1.):

Рис.1.1.Концептуальна карта природничого змісту «Вода в природі і житті дитини».

Карта концептуальна складніша за інтелектуальну, вона відображає глибинні зв'язки— філософські, соціально- культурні тощо. На основі

концептуальної карти складають орієнтовну тематику інтегрованих занять художньо-продуктивної діяльності та форми завершення тематичного циклу. На основі концептуальної карти можна можна укласти схему циклу, яка відображає зміст різних видів діяльності дитини на кожний день за розділами.

На основі концептуальних карт вихователь може розробити карти розумових дій, або скористатися картами як навігаторами освітнього процесу. Наводимо приклад такої карти (рис.1.2.)

Блок «Пори року. Літо»

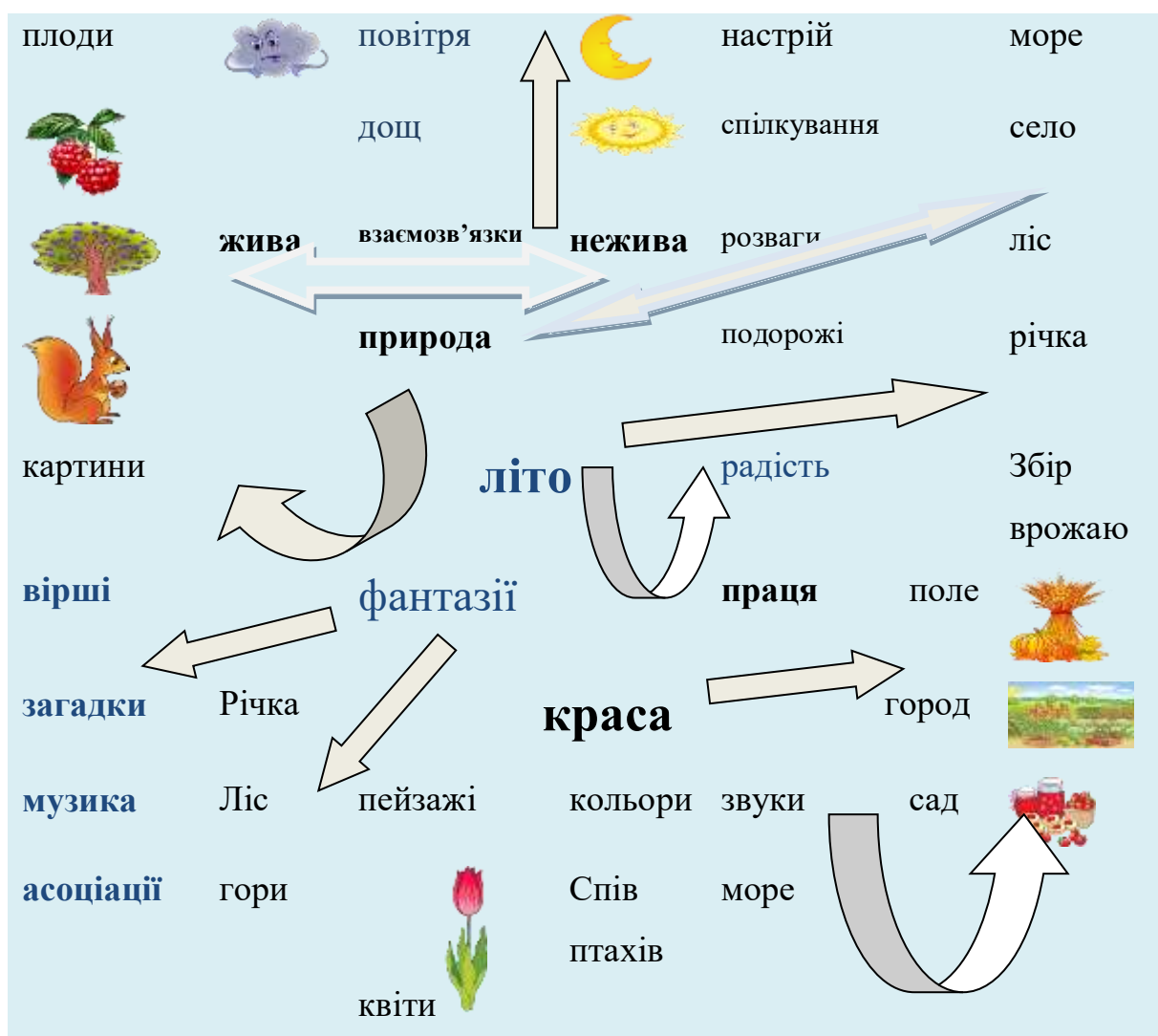

Рис.1.2. Концептуальна карта «Пори року. Літо» складена за пропозиціями Н.Гавриш та І.Кіндрат.

Так, якщо як ключове поняття карти розглянемо слово «Літо», стає очевидною потреба пов'язати його з такими поняттями, як «жива та

нежива природа» (зміни що відбулися влітку), подорожі, мандрівки, до лісу моря, в село, тощо. За кожним із названих компонентів можна побудувати нові комплекси уточнюючих понять.

Усвідомлення сутності поняття вимагає усвідомлення його ключових ознак та розуміння зображення літа на картинах художників, засобах мистецтва, поетичній діяльності. Водночас це поширює можливості вихователя щодо багатоваріантної організації змісту та урізноманітнення видів діяльності (ігрова, художньо-продуктивна, рухова, пізнавальна, комунікативна та ін.).

У групі середнього та старшого дошкільного віку за ключовим поняттям «Краса» (Концептуальна карта «Пори року.Літо») вибудовується така група тригерів (зв'язків): Що ми називаємо словом краса? Чим гарне відрізняється від потворного? «Чому правдиве твердження:у здоров'ї - краса».У змісті художньо-продуктивної діяльності діти малюють фрукти та овочі, виготовляють книжку картинок краса навколо нас.На заняттях з пріоритетом соціально-природничого напрямку вихователь розглядає питання: краса як засіб захисту, попередження про небезпеку, сигнал, або запрошення (квіти, комахи).Читання казки М.Пляцковського «Іжачок, якого можна було погладити», с подальшим обговоренням. Розгляд ілюстрацій.

Інтелектуальні карти також мають радіальну організацію, але вони повинні бути дещо спрощеними, не перевантаженими пізнавальною інформацією, і оскільки ними будуть користуватися діти вони мають бути більш яскравими. Така карта дає змогу майже на кожне поняття дивитись крізь призму його міжсистемних зв'язків, вони стають для того, хто навчається, наочними, очевидними.

Наприклад, карта, складена дітьми середньої групи разом з вихователем, у наступному навчальному році може бути розглянута цими самими дітьми, проаналізована та доповнена чи навіть суттєво змінена.

Отже, для визначення названого засобу наочного навчання дітей ми

пропонуємо застосовувати терміни інтелектуальні карти чи карти розумових дій. Карта-схема орієнтує педагога і дітей на засвоєння життєвої ситуації, освоєння якої надає дитині життєвих компетенцій.

Карта є динамічним явищем, вона постійно змістовно змінюється в кожній конкретній навчальній ситуації, відповідно до того, як змінюватиметься логіка самого заняття, організація процесу пізнання.

Є певні труднощі щодо класифікації інтелектуальних карт за традиційними способами класифікації. Власне, сама карта є засобом наочності, оскільки унаочнює взаємозв'язки понять теми, основні логічні блоки, містить малюнки. Проте складання карти відбувається у процесі обговорення, в якому діти як співрозмовники обмінюються думками, міркуваннями, висловлюють пропозиції, варіанти відповідей, як наслідок можемо віднести її до певної інтерактивної групи методів навчання з високим рівнем самостійної пізнавальної діяльності дітей.

Для уточнення окремих понять дослідження визначення найбільш важливих ми спробували навести у додатку А.

Відома українська вчена у галузі дошкільної освіти Н.Гавриш запропонувала десять правил створення карт:

1. Визначальним є обрання центральної ідеї, терміну, який необхідно розмістити посередині чистого аркушу, використовуючи малюнок або піктограму.

2. Для створення необхідно до кожного поняття обрати відповідну картинку, малюнок, які мають заповнити увесь простір.

4. Кожен елемент (слово/картинка) повинен мати власну гілку.

5. Лінії мають бути намальовані від центральної ідеї, терміну. Всі наступні гілки мають бути тоншими в залежності від радіального розходження від центру.

6. Використовуємо кольори на власний розсуд і на всій карті пам'яті.

7. Зберігаємо чіткість і прозорість інтелектуальної карти, не захаращуючи її зайвими елементами.

Враховуючи все вище зазначене можемо прийти до висновку: технологія застосування інтелектуальних карт є комплексною, розглядати її можна і як інноваційний засіб навчання, і як засіб унаочнення освітнього процесу у закладі дошкільної освіти[11].

Методику роботи вихователя з інтелектуальними картами розглянемо у параграфі 2.1.

1.3. Соціально-педагогічна діагностика рівня сформованості природничої компетентності дітей дошкільного віку

Соціально-педагогічна діагностика рівня сформованості екологічної компетентності дошкільників засвоених у процесі роботи проводилась за методиками запропонованими К.Крутій та Н.Зацепіної [21]та адаптованими до роботи з інтелектуальними картами[11]розробленими Н.Гавриш.

Діагностика, за визначенням автора, це метод з'ясування всіх обставин перебігу навчального процесу, метою якого є контроль, перевірка, оцінювання, накопичення статистичних даних, їх аналіз, виявлення динаміки, тенденцій і закономірностей та прогнозування подальшого розвитку процесу формування природничої компетентності, достеменно визначення його результатів.

Основними етапами діагностики рівня сформованості природознавчої компетентності в процесі роботи з інтелект картою є:

- *підготовчий* – збирання інформації (спостереження за дитиною, аналіз відповідей, продуктів дитячої діяльності, бесіди з батьками, обстеження життя в родині тощо),
- *практичний* - реєстрація отриманих даних;
- *аналітичний* - інтерпретація отриманих результатів.

Одним з критеріїв визначення готовності дитини до навчальної діяльності є обсяг засвоєної у період дошкільного дитинства інформації про об'єкти живої та неживої природи, а також уміння застосовувати її під

час самостійної діяльності. Моніторинг знань кожного вихованця і групи дітей у цілому дає змогу отримати реальні уявлення про позитивні і негативні сторони організації процесу формування природознавчої компетентності в групі і за потреби відкоригувати його.

Діагностика має бути направлена на виявлення таких важливих складових як відношення до об'єктів природи та знання про них. Не бажано акцентувати увагу тільки на одному компоненті, а саме, на знаннях. Знання не завжди вмотивовують поведінку навіть дорослої людини, а інколи навіть вступають з поведінкою у певне протиріччя. Інколи дитина розуміє, навіть може сформулювати певні правила поведінки в природі, а вчиняє інакше.

Визначити знання і відношення (власне в подальшому, переконання) в діагностичній процедурі достатньо складно. Але знання завжди вербальні. Їх легко виявити в процесі бесіди, виконання певних дидактичних завдань (об'єднай, поясни чому, визначити емоційні реакції в процесі певної дидактичної гри.).

Діагностувати відношення складніше, оскільки вони можуть бути приховані, по різному виявляються – можуть бути як негативними так і позитивними. Найбільш точними для виявлення відношень маленької дитини є поведінка, що містить різноманітну палітру емоцій, систематичних практичних дій, здатності уважно сприймати думку іншого. Виявити це можливо, за звичаєм, тільки в реальних життєвих ситуаціях. Тому діагностика відношення дитини до природи має бути наближена до реального життя

Діагностику бажано проводити певний час (від одного до трьох тижнів) спостерігаючи за реакцією дитини у звичайних умовах дитячого садочка. Діагностику бажано проводити по відношенню до тих об'єктів природи, що добре знайомі дитині і з якими протягом року проводились різні форми діяльності. В межах експерименту ми проводили моніторинг знань, практичних умінь, відношень старших дошкільників до

природи. Аналітичний етап експерименту проводився у вересні – грудні. При проведенні моніторингу рівня екологічних знань перше обстеження проводилося у вересні, друге у грудні.

Оцінка за кожен правильну відповідь у балах зь- 1б. Питання не повинні провокувати однозначні відповіді, оскільки відповіді фіксують і об'єм знань дитини:

9 – 12 балів – високий рівень,

5 – 8 балів – середній рівень,

1 – 4 бала – низький рівень.

Приблизний перелік питань: Хто мешкає в нашому акваріумі? Які умови потрібні рибкам, щоб вони гарно почувалися і не хворіли? Як ми доглядаємо за акваріумом і його мешканцями? Які кімнатні рослини є у нашій групі? Які умови потрібні рослинам щоб вони гарно почувалися? Як ми доглядаємо за рослинами? Хто мешкає у клітці? Яку назву має ця тварина? Які умови ми йому створили аби вона не хворіла? Без чого вона не може існувати? Які тварина куточку природи тобі більше до вподоби? Чому? Що ти для неї робиш? Яку тваринку ти хотів би мати вдома? Чому? Такі запитання можна поставити починаючи з середньої групи. Різниця у відповідях буде відображати різний об'єм і зміст знань, який діти отримали у цьому віці.

Оцінку рівня практичних умінь проводили за рівнями:

- початковий – не вміє;

- оптимальний – досягає результату за допомогою дорослого;

- високий- досягає результату самостійно та якісно.

Оцінку ставлення до об'єктів природи проводили за рівнями

- початковий – байдужість до живих об'єктів, не має інтересу до них;

- оптимальний – проявляє зацікавленість, надає допомогу за ініціативи дорослого;

- стійкий інтерес, позитивні вчинки, самостійне проектування як наддати допомогу.

Опитування, спостереження за поведінкою дітей дають змогу вихователю виявити рівень сформованості природознавчої компетенції за програмою «Базовий компонент дошкільної освіти».

Друга молодша група «Малята».(четвертий рік життя).Знає деяких домашніх і диких тварин. Розрізняє контрастні стани погоди. Спільно з дорослими може годувати тварин, птахів, риб; доглядати за рослинами. Піклується про чистоту приміщення і ділянки. Бере посильну участь в охороні довкілля (без потреби не зриває рослини, не ламає гілки дерев і кущів, не лякає тварин; не знищує гусінь, черв'яків, метеликів, жуків).

Середня група «Чомусики»(п'ятий рік життя) Знає й називає деяких домашні і дикі тварин. Спостерігає за рослинами, тваринами, птахами, рибами. Здатен робити елементарні висновки і ділитися враженнями про навколишній світ, правильно взаємодіяти з навколишнім світом. Бере участь у спостереженнях за рослинами, тваринами, птахами, рибами і в посильній роботі по догляду за ними; ділитися своїми пізнаннями про живе і неживе; не ламає рослини; дбайливо ставитись до живих істот, не шкодить їм .

Старша група «Фантазери-мрійники» (шостий рік життя).Аналізує результати спостережень і робить висновки про деякі закономірності та взаємозв'язки в природі. Розрізняє контрастні стани погоди, розуміє причинно – наслідкові між станом погоди і поведінкою людей, може навести приклади сезонних змін у живій та неживій природі. Знає декілька видів трав'янистих рослин, має уявлення про способи вегетативного розмноження рослин.

«Дослідники» (сьомий рік життя.) Має уявлення про перехід речовин з твердого стану в рідкий і навпаки, знає ознаки і характерні властивості компонентів природи. Знає і називає мешканців живого куточка природи; уміє розповідати про те, як за ними доглядати. Знає й називає диких, свійських і хатніх тварин, деяких птахів, комах, земноводних, дотримується правил безпечного поводження з ними. Робить висновки про

те, як людина може берегти природу.

Враховуючи рівні сформованості екологічної уявлень, умінь, навичок дошкільників, вихователь може планувати форми занять та методи роботи з корекції та формування екологічних знань дітей.

Нами були розроблені картки (Додаток Б-1, Б-2) за якими відбувався моніторинг природничих знань, практичних умінь дітей після проведення екологічних ігор.

Критерії за якими визначалась сформованість природничих знань дітей контрольної та експериментальної групи:

Знання про світ тварин:

1. Дитині показували малюнок та пропонували назвати (птах, комаха).
2. Намагалися зясувати, що знає дитина про об'єкт на малюнку.

Знання про рослинний світ:

3. Які умови необхідні для життя, росту і розвитку кімнатних рослин?
4. Як правильно доглядати за кімнатними рослинами?

Знання про неживу природу:

5. Які властивості ґрунту?
6. Де і для чого людина використовує воду?

Знання про пори року. (відповіді на запитання «Коли це буває?»):

7. Світить яскраве сонце, діти купаються в річці.
8. Дерева покриті снігом, діти катаються з гірки на санках.
9. З дерев опадають листи, птахи летять у теплі краї.
10. На деревах розпускаються листочки, розцвітають проліски.

Екологічне відношення до світу природи

11. Як ти допомагаєш дорослим доглядати за домашніми тваринами (якщо вони є)? Якби в тебе вдома була кішка або собака, як би ти став доглядати за ними?(якщо немає)

12. Як ми можемо допомогти зимуючим птахам?

Метою експериментального дослідження було визначення рівня екологічної вихованості дошкільників. Завдання експерименту:

- 1) визначити критерії рівня екологічної вихованості дошкільників;
- 2) підібрати діагностичний матеріал і устаткування;
- 3) провести діагностику рівня екологічної вихованості дітей.

Природознавча компетентність дітей дошкільного віку визначає: по-перше, формування усвідомлено-правильного відношення до природних явищ і об'єктів; по-друге, ознайомлення дітей з природою, в основі якого повинен лежати екологічний підхід, тобто опора на основоположні ідеї і поняття екології. Ці два напрями нерозривні: щоб навчити дітей правильно відноситися до світу природи, необхідно дати їм певні знання про живу і неживу природу.

Звідси, зрозуміло, що діагностику сформованості природничої компетентності дошкільників необхідно проводити з урахуванням їх вікових особливостей по двох напрямках: формування екологічних знань і екологічно правильного відношення до природних явищ і об'єктів.

Критерії сформованості природничої компетентності: знання про світ тварин; знання про рослинний світ; знання про неживу природу; знання про пори року.

Контрольні завдання для визначення рівня сформованості природничої компетентності дошкільників:

Завдання 1. Визначення характерних особливостей представників миру тварин (проводиться індивідуально з кожною дитиною).

Мета. Визначити рівень знання характерних особливостей представників миру тварин.

Устаткування. Три великі карти: перша розділена на три частини (господарський двір, ліс, пейзаж жарких країн); на другій карті зображено блакитне небо, гілки дерев і землю; на третій карті зображено небо і луг. Фігурки тварин: коня, корови, свині, кози, барана, собаки; вовка, лисиці, ведмедя, зайця, оленя, тигра, слона, жирафа, зебри. Фігурки птахів: голублячи, синиці, горобця, дятла, сороки, ворони, снігура, сови. Фігурки комах: метелика, бджоли, сонечка, бабки, мурашки, коника, мухи, комара,

павука.

Інструкція до проведення. Вихователь пропонує узяти першу карту, зі всіх фігурок вибрати тварин і розмістити їх на карті з урахуванням місця їх мешкання.

Вихователь пропонує узяти другу карту, з фігурок, що залишилися, вибрати птахів і розмістити їх на карті на свій розсуд. Вихователь пропонує узяти третю карту, з картинок, що залишилися, вибрати комах і розмістити їх на карті. Якщо на столі залишилися які-небудь фігурки, можна запропонувати дитині ще раз подумати і розмістити їх відповідно до інструкції. Запитати, за якими ознаками він розмістив тварин на картах.

Після того, як дитина справилася із завданням, вихователь пропонує йому вибрати два зображення тварин, три зображення птахів і три зображення комах і потім відповісти на наступні питання відповідно до вибраних картинок: «Як називається тварина (птах, комаха)? Що ти можеш розповісти про нього? Твоє відношення до них».

Оцінка результатів діяльності.

Високий рівень (13 - 15 балів): Дитина без особливих зусиль розподіляє представників тваринного світу по видах; аргументує свій вибір. Співвідносить представників фауни з місцем існування. Знає характерні ознаки. Без особливих зусиль, зв'язно і послідовно відповідає на поставлені питання. Виявляє цікавість і емоційно виражає своє відношення до тваринам, птахам і комахам.

Середній рівень (8 - 12 балів): Дитина іноді припускається незначних помилок при розподілі представників тваринного світу по видах. Не завжди аргументує свій вибір. В основному співвідносить представників фауни з місцем існування.

Знає характерні ознаки, але іноді допускає неточності у відповідях. На поставлені питання відповідає послідовно, але іноді відповіді бувають дуже короткими. Виявляє цікавість і емоційно виражає своє відношення до тваринам, птахам і комахам.

Низький рівень (5 - 7 балів): Дитина часто припускається помилок при розподілі представників тваринного світу по видах. Не завжди аргументує свій вибір.

Не завжди співвідносить представників фауни з місцем існування. Важко назвати характерні ознаки. На поставлені питання відповідати важко, а якщо і відповідає, то в основному невірно. Не виявляє цікавості і не виражає своє відношення до тваринам, птахам і комахам.

Завдання 2. Визначення характерних особливостей рослинного миру (проводиться індивідуально з кожною дитиною).

Мета. Визначити рівень знання характерних особливостей рослинного миру.

Устаткування. Кімнатні рослини: герань (пеларгонія), традесканція, бегонія, аспидистра і бальзамін султанський; лійка для поливу кімнатних рослин; розпилювач води; паличка для спущення; ганчірочка і піддон.

Інструкція до проведення. Педагог називає п'ять кімнатних рослин, пропонує показати їх: «Які умови необхідні для життя, зростання і розвитку кімнатних рослин? Як правильно залицятися за кімнатними рослинами? Покажи, як правильно це потрібно робити (на прикладі однієї рослини). Для чого людям потрібні кімнатні рослини? Чи подобаються тобі кімнатні рослини і чому?»

Потім педагог пропонує з представлених (дані в дужках) вибрати:

- а) спочатку дерева, потім чагарники (тополя, бузок, береза);
- б) листяні і хвойні дерева (ялина, дуб, сосна, осика);
- в) ягоди і гриби (суниця, вовнянка, підберезник, полуниця);
- г) квіти саду і квіти лісу (айстра, пролісок, конвалія, тюльпан).

Оцінка результатів діяльності

Високий рівень (13 - 15 балів): Дитина самостійно називає різні види рослин: дерева, чагарники і квіти. Без зусиль виділяє групи пропонованих рослин.

Без допомоги дорослого називає умови, необхідні для життя,

зростання і розвитку кімнатних рослин. Розповідає, як правильно залицятися за ними.

Виявляє цікавість і емоційно виражає своє відношення до кімнатних рослин.

Середній рівень (8 - 12 балів): Дитина іноді припускається незначних помилок в назві видів рослин: дерев, чагарників і квітів. В основному правильно виділяє групи пропонованих рослин, іноді важко аргументувати свій вибір. Без допомоги дорослого називає умови, необхідні для життя, зростання і розвитку кімнатних рослин. Розповідає, як правильно залицятися за ними. Практичні уміння і навички догляду за кімнатними рослинами сформовані недостатньо. Виявляє цікавість і емоційно виражає своє відношення до кімнатних рослин.

Низький рівень (5 - 7 балів): Дитині важко називати види рослин: дерева, чагарники і квіти. Не завжди може виділити групи пропонованих рослин, не може аргументувати свій вибір. Важко розповідати, як правильно залицятися за кімнатними рослинами. Практичні уміння і навички догляду за кімнатними рослинами не сформовані. В процесі практичної діяльності постійно звертається по допомогу до дорослого. Не виявляє цікавість і не виражає своє відношення до рослин.

Завдання 3. Визначення характерних особливостей неживої природи (проводиться індивідуально з кожною дитиною).

Мета. Визначити рівень знання характерних особливостей неживої природи.

Устаткування. Три баночки (з піском, з каменями, з водою).

Інструкція до проведення. Педагог пропонує визначити вміст баночки. Після того, як дитина назве об'єкти неживої природи, пропонує відповісти на наступні питання. «Які властивості піску ти знаєш? Де і для чого людина використовує пісок? Які властивості каменів ти знаєш? Де і для чого людина використовує камені? Які властивості води ти знаєш? Де і для чого людина використовує воду?»

Оцінка результатів діяльності.

Високий рівень (13 - 15 балів): Дитина без зусиль визначає вміст баночок. Правильно називає відмітні характеристики об'єктів неживої природи. Самостійно розповідає про те, для чого люди використовують об'єкти неживої природи. При відповідях на поставлені питання проявляє творчість і фантазію.

Середній рівень (8 - 12 балів): Дитина в основному правильно визначає вміст баночок. Називає основні відмітні характеристики об'єктів неживої природи. Після додаткових питань дорослого наводить приклади того, як люди використовують об'єкти неживої природи.

Низький рівень (5 - 7 балів): Дитина припускається значних помилок при визначенні вмісту баночок. Не завжди правильно називає відмітні характеристики об'єктів неживої природи. Важко при відповіді на питання, для чого вони використовуються.

Завдання 4. Знання пір року (проводиться індивідуально або маленькими підгрупами).

Мета. Визначити рівень знання пір року.

Устаткування. Альбомний лист паперу, кольорові олівці і фломастери.

Інструкція до проведення. Вихователь: «Яка пора року тобі подобається більше всього і чому? Намалюй картинку, де буде зображено цю пору року. Назви пору року, яка наступить після твоєї улюбленої пори року, скажи, що послідує за ним». Потім пропонує відповісти на питання «Коли це буває?»: «Світить яскраве сонце, діти купаються в річці». «Дерева покриті снігом, діти катаються з гори на санках». «З дерев обпадає листя, птахи відлітають в теплі краї». «На деревах розпускаються листочки, розцвітають проліски».

Оцінка результатів діяльності

Високий рівень (13 - 15 балів).

Дитина правильно називає пори року. Перераховує їх в потрібній послідовності. Знає характерні ознаки кожної пори року. Проявляє

творчість, і фантазію при відповіді на питання "Яка пора року тобі подобається більше і чому?" По пам'яті відтворює сезонні особливості тієї або іншої пори року. Коментує свій малюнок. Виражає естетичне відношення до природи.

Середній рівень (8 - 12 балів): Дитина правильно називає пори року. Іноді важко назвати їх в потрібній послідовності. В основному знає характерні ознаки кожної пори року, але іноді припускається незначних помилок. На питання «Яка пора року тобі подобається більше і чому?» відповідає односкладово. У малюнку відображає істотні ознаки тієї або іншої пори року. Виражає естетичне відношення до природи.

Низький рівень (5 - 7 балів): Дитина не завжди правильно називає пори року. Важко назвати їх в потрібній послідовності. Не знає характерних ознак різних пір року. Відповідаючи на питання "Яка пора року тобі подобається більше і чому?", називає тільки пору року. У малюнку не може відобразити характерні ознаки тієї або іншої пори року. Не виражає естетичного відношення до природи.

Контрольне завдання для визначення екологічно правильного відношення дошкільників до природних явищ і об'єктів

Завдання 5. Екологічне відношення до світу природи (проводиться індивідуально з кожною дитиною).

Мета. Визначити рівень екологічно правильного відношення до світу природи.

Інструкція до проведення. Вихователь пропонує відповісти на наступні питання.

«Як ти допомагаєш дорослим залицятися за домашніми тваринами (якщо вони є)? Якщо у дитини немає домашніх тварин, можна запитати: «Якби у тебе удома була кішка або собака, як би ти став залицятися за ними?». «Як ти допомагаєш дорослим залицятися за мешканцями куточка природи в дитячому саду? Що ти разом з дорослими можеш робити, щоб на ділянці дитячого саду завжди росли рослини? Як ми можемо допомогти

зимуючим птахам?»

Оцінка результатів діяльності.

Високий рівень (13 - 15 балів): Дитина повними пропозиціями відповідає на поставлені питання. Знає, як потрібно залицятися за домашніми тваринами і мешканцями куточка природи. Розуміє взаємозв'язок між діяльністю людини і життям тварин, птахів і рослин. Без зусиль виражає своє відношення до проблеми.

Середній рівень (8 - 12 балів): Дитина відповідає на поставлені питання. В основному знає, як потрібно залицятися за домашніми тваринами і мешканцями куточка природи. Іноді не розуміє взаємозв'язку між діяльністю людини і життям тварин, птахів і рослин. Може виразити своє відношення до проблеми.

Низький рівень (5 - 7 балів): Дитині важко відповідати на поставлені питання.

Не має уявлення про те, як потрібно залицятися за домашніми тваринами і мешканцями куточка природи. Не розуміє взаємозв'язку між діяльністю людини і життям тварин, птахів і рослин. Дитина не здатна виразити своє відношення до проблеми.

Враховуючи рівні сформованості екологічної уявлень, умінь, навичок дошкільників, вихователь може планувати форми занять та методи роботи з корекції та формування екологічних знань дітей та оптимального формування природознавчої компетентності.

РОЗДІЛ 2

Педагогічні умови організації роботи з інтелектуальними картами в процесі формування природничої компетентності дошкільників

2.1.Методика роботи з інтелектуальними картами у дошкільному закладі

Для вирішення завдань ознайомлення дошкільників з природою в дитячому садку використовуються інтелектуальні карти.

Розглянемо детальніше методику роботи з інтелектуальними картами на занятті у закладі дошкільної освіти. Зауважимо, що використання інтелектуальних карт буде ефективним для будь-якого виду заняття, адже цей метод виконує передусім функцію вісі, навколо якої інтегрується зміст інтегрованих занять, відбувається акцентування окремих змістів навчально-пізнавальної діяльності.

Особливого значення застосування карт набуває на заняттях інтегрованого типу — ключове слово схеми становить стрижень, навколо якого і відбувається об'єднання різних видів діяльності та галузей знань. Сутність запропонованого підходу полягає в тому, що педагог, обираючи тему-образ заняття, спочатку сприймає обрану тему як багатозначне, багатоаспектне поняття (явище).

На етапі підготовки до заняття вихователь складає концептуальну карту, вирішує, які елементи становитимуть інтелектуальну карту, що буде складатися на занятті, відповідно робить заготовки, готує демонстраційний та роздатковий матеріал. Вихователь має бути готовим до того, що на самому занятті діти можуть запропонувати власну логіку міркувань, і, можливо, заготовлену схему доведеться дещо змінити.

Про ключове поняття вихователь повідомляє дітям на початку заняття, коли пропонує подумати, знайоме це слово дітям чи ні, як діти його розуміють, з якими словами це слово «дружить».

На аркуші (ватман, старі шпалери) посередині педагог зображає малюнком ключове слово, від якого проводить лінії-стежинки в різні сторони. Діти можуть допомагати вихователю написати слово, сприймають його цілісний образ, що сприяє легкому, невимушеному його запам'ятовуванню. У такий спосіб діти поступово можуть навчитися «читати» слова без спеціального навчання (сутність цього прагматичного методу навчання дошкільників грамоти розглянемо пізніше).

Кожна стежинка закінчується словом, логічно пов'язаним із ключовим. До кожного цього слова діти можуть намалювати картинку-ілюстрацію чи інший смисловий образ. Відтак схема стає живою, наочною, а сам процес її складання надає жвавості заняттю динамічного та діалогічного характеру. Робота зі схемою може відбуватися за такими логічними кроками, проте зміст роботи на кожному етапі визначається інтересами дітей (саме вони вирішують, якою стежинкою на карті-схемі можна рухатися далі), можливостями конкретної групи та тим робочим змістом, яким насичує заняття вихователь.

Складання інтелектуальної карти відбувається у процесі обговорення, полілогу, в якому діти як співрозмовники обмінюються думками, міркуваннями, висловлюють пропозиції, варіанти відповідей. Під час колективного обговорення ІК діти залучаються до різних видів діяльності (малювання, розігрування ситуацій, виконання завдань за предметними картинками, створення рухливих образів тощо).

1.Об'єкт уваги (узагальнююче поняття) зосереджений у центральному образі.

2.Основні об'єкти (теми), пов'язані з узагальнюючим поняттям стрілочками, які розходяться від центрального образу.

3.Другорядні ідеї також розташовані на схемі й зв'язані з ключовими словами за допомогою розширених стрілок.

4.За необхідності, на схемах використовується ряд стрілочок, які означають поступові зміни (алгоритм дій) в стані об'єкта, що

розглядається.

Перший крок — *термінологічний*. Мета цього етапу роботи — зосередити увагу дітей на ключовому слові, зробити його і ті поняття, що за ним стоять, об'єктом роздумів та спостережень, разом з дітьми сформувати понятійне поле, насичене численними словами, що утворюють різні смисли ключового поняття. Впродовж заняття схема може доповнюватися, тобто перше коло слів може розростатися, збільшуватися завдяки уточненням. З-поміж способів роботи на першому етапі — бесіда, полілог, гра «запитання-відповіді», малювання символічних зображень названих слів, застосування інших способів їх втілення (наприклад, показати пальчиками, зобразити в русі, жестах, знайти зпоміж інших відповідну картинку тощо). Щодо малювання, то діти можуть малювати по черзі на самій карті або на невеличких аркушиках, а потім приклеювати свої малюнки (попередньо їх можна вирізати для економії місця) на загальну схему.

Другий крок — *художньо-лексичний*. Мета другого етапу полягає в уточненні значень слів, понять, у вправлянні дітей зі складання словосполучень, фраз. Так, за словом «погода» можуть з'явитися слова дощ, вітер, сонце (інший варіант: тепла, холодна, морозна, спекотна тощо), за словом «дощ» — парасолька, калюжі, хмарки, плащі, гумові чобітки. Вихователь може застосувати такі методи та прийоми: читання та розповідання, хорове промовляння чистомовок, коротких віршів, текстів, що супроводжуються пальчиковими рухами, загадування загадок, лексико-граматичні вправи. Причому педагог намагається розгорнути смислове поле на якомога ширшому матеріалі — про природу, світ людських стосунків, математичні відношення; намагається задіяти художні уявлення, сенсорні відчуття дітей. Тобто інтегрує змістовий матеріал заняття. На цьому етапі схема доповнюється, перше коло слів розростається, збільшується за рахунок уточнень. Відповідно, на схемі розташовуються нові зображення. Діти отримують вказівку щодо правильного

розташування зображень. Тобто, дитина вправляється в орієнтуванні на схемі, розвиваються слуховий, зоровий та руховий аналізатори, відбувається зосередження уваги, стимулюється сприймання та мислення.

Третій крок — *тілесно-орієнтований*, або *руховий*. Цей крок може знайти місце в кожній частині заняття, коли вихователь відчуває потребу задіяти рух для збереження загального ритму, темпу заняття. В ігровому арсеналі є безліч ігор, які тематично можуть бути близькими ідеї заняття. Крім того, це можуть бути різноманітні рухові вправи, в яких діти за допомогою власного тіла можуть відобразити певні смисли. Не можна ігнорувати цю складову заняття, адже групова робота над складанням карти, цілеспрямована навчально-пізнавальна діяльність, вимагають значного емоційного, розумового, а також фізичного навантаження, тому «емоційні сплески», рухова активність мають надзвичайно важливе значення для забезпечення працездатності дітей.

Четвертий крок - *продуктивний*, чи *проектувальний*. Останній крок має бути орієнтованим на створення спільного кінцевого продукту, тому він може бути названий залежно від цілей, окреслених педагогом. Мета цього етапу — об'єднати дітей спільною діяльністю, збагатити досвід активної участі у взаємодії з ровесниками та дорослими, вправлятися в ініціюванні власних ідей, дій, навчитися домовлятися, наполягати, підкорятися, тобто діяти разом. Спільний результат, разом створений продукт викликають радість і залишаються у пам'яті дитини. Це може бути невеличка інсценівка, заповнення групового часопису, соціально-ігрове проектування тощо[27].

Науковці зазначають, використання інтелект-карт активізує асоціативні зв'язки в процесі мислення, що є надзвичайно корисним для дитини дошкільного віку. Відомо, що асоціації виникають під час сприймання особою дійсності і становлять одну з ключових ознак мислення на різних рівнях: щоденно-звичайному, практичному, науково-теоретичному та творчо-мистецькому. Ці властивості асоціацій

виявляються в утворенні асоціативних пар, тобто у сполученні між собою того, що вже сприймалося нами раніше та є у нашому досвіді. При цьому в мозку створюються образи, завдяки яким ми й розуміємо інформацію. А образ формується через приведення в дію механізму асоціативних зв'язків. Які асоціації виникають у дитини, коли вона чує слово «літо»? Напевно, тепло, сонце, море, відпочинок, ягоди-фрукти, яскравий легкий одяг. На цьому прикладі видно, що наше мислення й пам'ять пов'язані з асоціаціями-образами, своєрідними картинками, що ілюструють певне поняття. А в дитячому віці сприймання світу є цілком образним, «ілюстрованим».

Оскільки вчені зазначають, що формування цілісної картини світу у дітей відбувається через установлення взаємозв'язків між предметами, об'єктами навколишнього світу, розуміння взаємопов'язаності всього з усім, то одним з методів, шляхів формування цілісної картини світу дітей можуть стати асоціативні карти, які ілюструють та реалізують принцип асоціативного мислення[25].

Все це є підґрунтям використання у дошкільному закладі такого різновиду інтелектуальних карт, як *асоціативні*.

Розглянемо методику їх використання. В основу створення асоціативних карт покладено той же принцип: у центрі аркуша розміщують картинку, яка відображає ключове поняття (наприклад, дім, осінь, весна, фрукти, кубик...), а простір навколо неї заповнюють різними зображеннями, які стосуються ключового поняття або ніяк з ним не пов'язані. Діти можуть працювати як з однією, так і з кількома асоціативними картами водночас. Вихователь пропонує дітям з'єднати лініями взаємопов'язані з ключовим поняттям картинки й обґрунтувати свій вибір. Дитині пропонують розглянути карту «Дім», подумати та пояснити, що із зображеного на карті «дружить» з «головною картинкою» — домом.

У такому варіанті міркування можуть більше ґрунтуватися на пошуку

прямих чи логічних взаємозв'язків між предметами та об'єктами (автомобіль стоїть біля дому, черевик може стояти в будинку, капелюх і котик також можуть перебувати в домі; окрім цього, наявні прямі зв'язки: дерево—душло —гніздо тощо). Якщо запитання сформулювати так: «Що із зображеного на карті може бути домом?», то міркування передбачають залучення асоціативних зв'язків та включення уяви.

Діти можуть дати такі відповіді:

- коли далеко подорожуємо автомобілем, він уночі стає для нас домом;
- човен (корабель) також є домом на час плавання;
- гриб є домом для черв'ячків чи мурашок;
- черевик може стати домом для мишки, а капелюх — для котика;
- дім є спорудою, і в ньому, як у будівлі, може розміщуватись аптека чи дитсадок тощо.

Як бачимо, робота з асоціативною картою спонукає дітей до роздумів, міркувань, активізуючи їхню уяву, мислення та мовлення. Так, асоціативна карта «Лінія» спонукає дитину побачити лінію не в контексті математичних уявлень, як запропоновано в звичному трактуванні програмового змісту, а як невід'ємну частину довкілля: у лінії горизонту, гір та річки, в обрисі різних предметів навколишнього світу, у діях людини (шикування, танець тощо), літерах, цифрах і, звісно, у контурі геометричних фігур. Тобто під час роботи з асоціативною картою традиційно обмежене розуміння певного поняття значно розширюється і розглядається крізь призму взаємозв'язків із іншими поняттями — предметами — об'єктами навколишнього світу.

Карта до теми «Здоров'я» ілюструє переважно позитивні та окремі негативні чинники, які впливають на здоров'я людини, сприяє узагальненню Універсальність методу в тому, що укладання асоціативних карт є доступним для кожного педагога. Робота із асоціативною картою не має суворої регламентації, а тому відкриває широкий простір для уяви

щодо того, як її художньо оформити та практично застосувати.

Асоціативні карти можуть бути наочним посібником під час опрацювання теми або певних понять у межах цілого тематичного циклу чи його частини. Ці карти можна застосовувати як проблемно-пошуковий або узагальнювальний метод на різних етапах реалізації тематичного циклу. Так, розглядання асоціативної карти «Дім» може бути запропоноване дітям як проблемне завдання на початковому етапі реалізації теми «Усе пов'язане з усім» і стати мотивацією до її розглядання, «проживання». Надалі таку карту можна використовувати для ілюстрування різних аспектів поняття «Дім» (як житло, як споруда тощо). Можна запропонувати дітям творче завдання — пошукати «незвичайні домівки» і придумати про них історії. А на завершальному етапі проживання теми асоціативна карта «Дім» дасть змогу структурувати, узагальнити інформацію та знання, установити нові взаємозв'язки та підбити підсумок про взаємопов'язаність усього у світі.

Безумовно, за такого розглядання конкретного поняття уявлення дітей про нього розширюються, формується розуміння неоднозначності та різнобічності загальновідомих речей та понять, що стає, своєю чергою, основою формування цілісної картини світу.

Водночас це ілюструє реалізацію принципу інтеграції змісту дошкільної освіти та є інструментом цілісного пізнання дітьми світу.

Педагогічна цінність асоціативних карт:

- розвивають асоціативне мислення, уяву, мовлення
- формують цілісну картину світу через вміння встановлювати взаємозв'язки між об'єктами та явищами довкілля
- сприяють розумінню взаємозалежностей у довкіллі — існування зв'язку всього з усім.

На цьому кроці на схемі відображуються другорядні ідеї, які пов'язані з ключовими поняттями за допомогою збільшених стрілок. Дошкільнята сприймають цілісний образ, створений за допомогою інтелект-карти, що

сприяє легкому, невимушеному його запам'ятовуванню. У такий спосіб діти поступово можуть навчитися «читати» слова без спеціального навчання. Відтак схема стає живою, наочною, а сам процес її складання надає жвавості заняттю динамічного та діалогічного характеру. Використання інтелект-карт – це унікальна і проста технологія запам'ятовування інформації, що сприяє розвитку зв'язного мовлення дітей та розвитку творчих здібностей. Ця технологія Допомагає формувати у дітей цілісну картину світу через вміння встановлювати взаємозв'язки між об'єктами та явищами довкілля, сприяє розумінню взаємозалежностей у довкіллі – існування зв'язку всього з усім. В процесі складання карт активізується мислення, адже карта спонукає дітей до роздумів, міркувань. Розуміння певного поняття значно розширюється тому, що пов'язане з іншими поняттями, предметами, об'єктами навколишнього.

На сьогодні в освіті існує ряд он-лайн сервісів для створення інтелектуальних мап, або карт. Найбільш доступними та практичними для вихователя є сервіси, які дозволяють створювати інтелект-карти он-лайн. Наводимо приклади деяких з них:

- *сервіс MindMeister*. Сервіс безкоштовний, але є PRO-пакети, які дають великий спектр різних послуг. Всі дані будуть перебувати на хмарі, і вихователь може не турбуватися, що важлива інформація зникне або загубиться.
- *Casoo* простий і зручний онлайн сервіс.
- *Bubbl.us-сервіс* для побудови карт знань (ментальних карт, інтелект - карт). Простий і доступний інтерфейс, можливість спільної роботи, хороший дизайн готових карт. Сервіс англійською мовою.
- Сервіс для створення ментальних карт *Mindomo* дозволяє створювати дуже барвисті карти, що містять фотографії, малюнки, звук, відео. Фахівці все ж, рекомендують створювати інтелект-карти самостійно, малюючи зображення від руки.

- Наводимо приклади карт створених за допомогою сервісів та намальовані вручну у додатку В-3.

Використовувати карти бажано після різноманітних дидактичних ігор, прогулянок у природу. В свою чергу карти можуть бути зроблені за допомогою:

- 1) природного матеріалу;
- 2) картинок (ут. ч. настільно-друкованих);
- 3) іграшок пласких та друкованих на принтірі, або ж зробленими з орігамі, тоді карта набуває властивостей засобу унаочнення (лепбук);
- 4) словесні: наколо ключового слова розташовують надрувані фрагменти з картинок Домана що містять і слово і його зображення. Використання інтелектуальної карти як інноваційного засобу наочності в процесі роботи вихователя закладу дошкільної освіти розглянемо у наступному параграфі.

2.2. Інтелектуальна карта як інноваційний засіб наочності у закладі дошкільної освіти

У час активного використання інноваційних засобів наочності, використання інтелектуальної карти відкриває нові цікаві горизонти у роботі зі дошкільниками в процесі формування природознавчої компетентності.

За допомогою створення інтелектуальної (тематичної) карти діти зможуть навчитись самостійно обирати цікавий їм матеріал, усвідомлювати його, швидше та простіше запам'ятовувати, за необхідності відтворювати.

Крім того, інтелектуальна карта дасть можливість кожній дитині проявити свою індивідуальність, креативність та творчість під час виконання роботи. Інтелектуальна карта – це спосіб закріпити знання дітей з певної теми, осмислити зміст всього матеріалу, провести дослідницьку

роботу, в процесі якої дитина бере участі в пошуку, аналізі та сортуванні інформації. Робота з інтелектуальною картою допомагає краще зрозуміти і запам'ятати матеріал.

Це чудовий спосіб для закріплення будь-якої теми. У зручний час дитина просто відкриває інтелектуальну карту (аплікацію, книжку) і повторює пройдене, користуючись підказками, зробленими своїми ж руками. Діти самостійно добирають і організовують інформацію, таким чином вихователь може формувати найпростіші освітні навички дитини в процесі підготовки її до шкільного навчання. Роль вихователя полягає у підготовці, роздрукуванні матеріалів до теми, все інше діти використовують та організують самостійно.

Для створення інтелектуальної карти використовуються прості матеріали: аркуші картону (для заготовки основи); папір (білий, кольоровий, для квілінгу, розмальовки тощо); олівці, кольорові ручки, маркери для підписів та розфарбовування; ножиці (звичайні та фігурні); клей ПВА, скотч; декоративні елементи (наліпки, світлини, малюнки, гудзики тощо).

Наводимо простий алгоритм створення інтелектуальної карти. Головним у роботі вихователя є дотримання послідовності етапів створення карти та певного алгоритму (рис 2.1.)

Рис.2.1.Етапи послідовності створення інтелектуальна карта

На початковому етапі можна поставити проблемне запитання, яке

дозволить вийти на тему запланованого заняття. Тема має бути цікавою дитині і доступною (відповідати віку, оригінальна).

Тему для карти можна вибрати будь-яку з запропонованих для молодшого, середнього, старшого дошкільного віку відповідно до освітніх ліній Базового компоненту освіти та тижневого планування роботи.

Тематика інтелектуальних карта може бути як загальною, так і конкретною: присвячена певним визначним подіям, казці, літературному твору, темі тижня тощо. Можливо, вона буде знайомою дітям, або зовсім новою, глибоко дослідженою дітьми або такою ,що потребує глибшого вивчення. На заняттях «Віконечко у природу» (Дитина у світі природи) можна зробити інтелектуальну карту на тему «Пори року» або присвятити окремому святу, наприклад, «Великдень», «Вербна неділя», «Звуки навколо нас у світі природи». Наводимо приклад складання інтелектуальної карти до теми «Великдень до нас йде»(рис.2.2.):

Рис.2.2.Складання інтелектуальної карти до теми «Великдень до нас йде» у старшій групі.

Коли вихователь планує створити ментальну тематичну карту, він має дотримуватися такого алгоритму,

Необхідно розподілити тему на підтеми, на дрібніші частини інформації, щоб повністю розкрити тему. Ці частини інформації можна буде використовувати, як тему дня під час тематичного тижня, або як

підтему під час роботи над проектом. Ця частина роботи є дуже важливою, так як вона цілком виконується вихователем і саме від вибору окремих підтем залежить яку кількість інформації засвоїть дитина, наскільки різноманітною, цікавою та корисною для дитини буде вона.

Поділ інформації на частини, залежить від самої теми, від віку, індивідуальних особливостей дітей групи. Так у розділі «Світ навколо мене. Тема: Пізнаємо природу» основними питаннями, навколо яких може створюватися інтелектуальна карта є питання : «Для чого людині потрібно навчатися?», «Чи навчаються тварини?», «Як можна вивчати природу не завдаючи нікому шкоди».

В темі «Хто і що мене оточує», (домінує соціально-природничий напрям) змістом і основними методами роботи буде пошуково-дослідницька діяльність: діти можуть створювати книжечки: «Про все на світі», «Лісові птахи», «Мешканці моря», «На галявині». Використовують для мапи картинки, що заздалегідь підготував вихователь, або малюють мамі за алгоритмом.

Цілком можливо, в процесі роботи над інтелектуальною картою у дітей можуть виникнути питання, які буде доцільно вивчити досконаліше, що в свою чергу приведе до створення нових підтем.

Збір інформації та матеріалу.

Для наповнення радіальних зв'язків концептуальної або інтелектуальної карти крім малюнків є сенс використовувати і прислів'я, загадки, ігри по темі, вірші, оповідання, ігрові вправи і інша інформація, яка за рахунок запам'ятовування. На цьому етапі бажано підключити батьків, як учасники освітнього процесу.

Крім малюнків є багато речей, які можна наклеїти на інтелектуальну карт,це можуть бути:

- паперові ляльки різного розміру, у різному вбранні;
- пазли куплені або власноруч розрізані кольорові картинки;
- настільні ігри;

- дидактичні ігри;
- логічні ігри, лабіринти, кросворди;
- ігри на уважність;
- розмальовки, штриховки;
- реальні предмети (листівки, шматочки тканини, листя тощо).

Створення макету інтелектуальної карти. Важливо продумати основу для інтелектуальної карти. Вона може бути створена на основі картону або цупкого паперу формату А5 або А3, мати просторову наповненість, тобто з кількома розворотами, гармошки, фігурної папки. Форма основи інтелектуальної карти залежить від обраної теми та творчості вихователя. На основі розташовуються різноманітні малюнки, кармани тощо (Рис.2.3.).

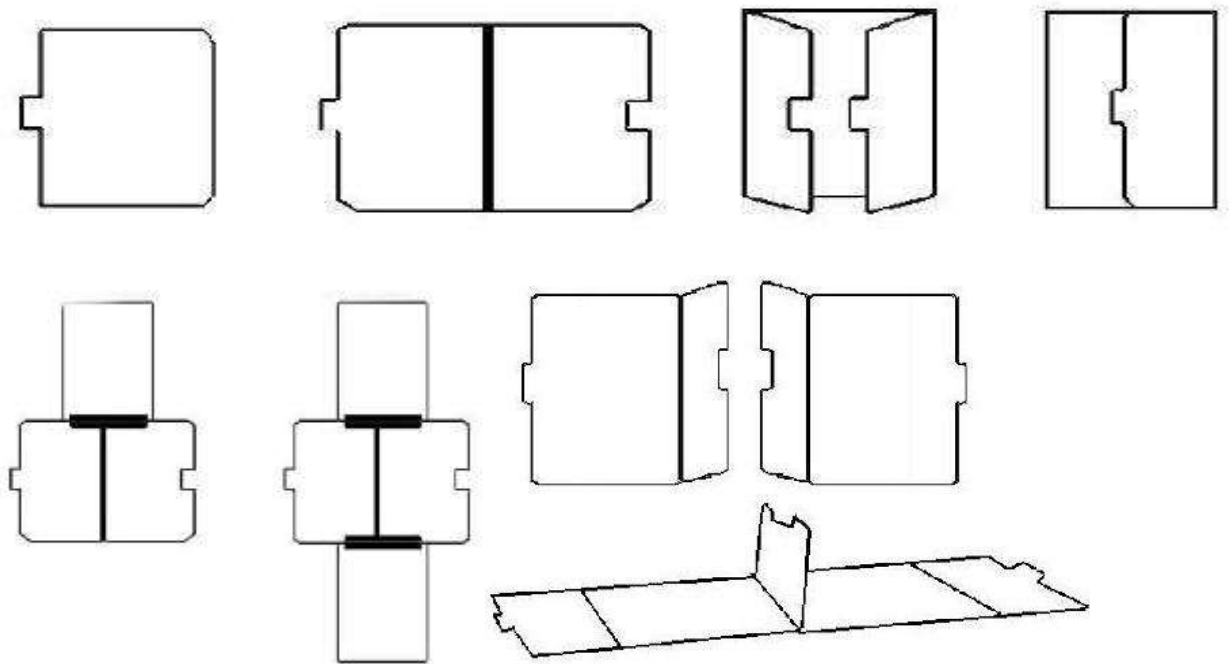

Рис.2.3.Варіанти оформлення основи складної інтелектуальної карти.

Підготовка складових. До кожної підтеми необхідно підібрати той тип карти, який найкраще підходить для викладу інформації.

Види інтелектуальних карт:

1. *Багатошарова.* Її бажано виготовляти з паперу різної довжини, який треба скласти та з'єднати між собою. Для кращої візуалізації бажано використовувати папір різних кольорів. Шари можуть складатися по

різному: вгору або вниз, зліва направо, або навпаки. Багатошарову карту краще використовувати для демонстрації певного переліку об'єктів та предметів, що пов'язані між собою. (домашні тварини, рослини поля, рослини лісу, фрукти, овочі..)

2. *Карта-вкладка.* Використовується для списку подібних речей або прогресії від меншого до більшого. Вона може мати від трьох і більше вкладок. До них можна переходити зверху, по бокам або знизу для більшої універсальності.

3. *Карта-гармошка.* Її можна виготовляти з цілого або склеєних між собою аркушів цупкого паперу. Вихователю доцільно використовувати таку карту для створення так званої «гармошки» якщо треба використовувати зображення послідовності, ряду подій тощо.

4. *Карта - віяло.* Для її виготовлення використовують аркуші паперу певної форми, що з'єднуються між собою у віяло, на пластиках якого можна послідовно викласти схему будь якого природного явища, утворення веселки, появу дитинчат у звірів, або пташенят у птахів.

5. *Карта-мушля.* Схожа на згорток, розкручуючи який вихователь послідовно демонструє наступність процесів у природі.

6. *Карта з пелюсток.* Ця карта використовується для демонстрації частин цілого.

7. *Карта-конверт.* Цікава та проста інтелектуальна карта. Складається з чотирикутного аркуша паперу, складеного кутами в центрі, таким чином отримується чотири секції, тому інформація з чотирьох частин найкраще підходить для цієї міні-карти.

8. *Карта-коло.* Легка у виготовленні карта. Вона має вигляд кола, складеного на 4 частини. Використовується для невеликої кількості інформації.

9. *Карта-колесо.* Використовуються для позначення невеликих процесів. Особливо цікава дітям через рухомість колеса. Така карта сьогодні використовується для створення відповідності місяця та пори року та ін.. у

календарях фенологічних спостережень. Подібні карти сьогодні використовуються під час створення електронних ігор на платформі <https://wordwall.net/> і є дуже популярними серед вихователів дошкільних закладів за кордоном.

Поєднання основи та складових. Кінцевий результат залежить не тільки від якості підбраного матеріалу, а й від охайності оформлення. Тому при створенні інтелектуальної карти треба докласти зусиль, щоб намалювати та чітко прописати всі зв'язки на доступному для дітей дошкільного віку рівні.

Як показує практика зарубіжних шкіл, інтелектуальна карта – ефективний освітній метод, який дозволяє розвивати різносторонню творчу особистість. Адже не дарма його широко використовують в навчальних закладах Італії, Франції, США, Великої Британії тощо.

2.3. Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи.

Експериментальне дослідження результатів впровадження інтелектуальних карт відбувався на базі Новокаховського ясел-садка №3 «Джерельце» комбінованого типу охоплював дітей двох груп, в одній з яких було впроваджено методика роботи з інтелектуальними картами (експериментальна вибірка - Ев) та контрольної групи (контрольна вибірка -Кв).

На меті педагогічного експерименту було доведення результативності формування природознавчої компетентності дошкільників в процесі активного використання інтелектуальних карт. Завдання констатувального етапу експерименту полягали у наступному:

- 1) розробити методичні рекомендації щодо впровадження педагогічних умов впровадження різноманітних видів інтелектуальних карт в процес знайомлення дошкільників з природним довкіллям та

експериментально дослідити їх результативність процесі формування природознавчої компетентності, визначити методiku застосування інтелектуальних карт різного видув процесі формування природознавчої компетентності дошкільника.

2) впровадити розроблені методичні рекомендації щодо педагогічних умов застосування інтелектуальних карт в освіті дошкільників експериментальної групи.

В контрольній групі ми користувались посібником «Віконечко в природу», укладеним відповідно до вимог Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Дитина», який містив річне тематичне планування за лініями розвитку сфери життєдіяльності «Віконечко в природу», ігрові завдання та практичні матеріали до навчально-виховної роботи [2].

У ході констатувального етапу дослідження була врахована різниця в рівнях сформованості природознавчої компетентності до світу природи у дошкільнят експериментальної групи: 37,5% з них показали високий, 50% - середній рівень, а 12,5% - низький рівень екологічних знань. В контрольній групі показники фактично не відрізнялися від контрольної, що дає підстави вважати результати валідними: контрольна група : 33,5% з них показали високий, 52% - середній рівень, а 14,5% - низький рівень екологічних знань. Констатувальний етап дослідження критерії та показники сформованості природознавчої компетентності детально описані у параграфі 1.3. Зразок картки моніторингу екологічних уявлень та Таблиці результатів моніторингу екологічних знань дошкільників в процесі використання інтелектуальних карт наводимо у додатку Б-1, та Б-2. Результати розподілу дошкільників за рівнем сформованості природознавчої компетентності у таб.2.1.:

Таблиця № 2.1

**Розподіл дошкільників за рівнем сформованості природознавчої компетентності
(констатувальний етап)**

Рівень сформованості природознавчої компетентності	Експериментальна група		Контрольна група	
	Констатувальний етап	Формувальний етап	Констатувальний етап	Формувальний етап
низький	3 (12,5%)	2 (8%)	4 (14,5%)	3 (11,0%)
середній	12 (50%)	6 (25%)	13 (52%)	14 (66%)
високий	9 (37,5%)	16 (66,7%)	9 (33,5%)	9 (33,5%)
кількість дітей	24	24	26	26

Використання методики Н.Гавриш, дозволили конкретизувати завдання: при складанні тематичних планів занять з використанням карт концептуальних у роботі викладачів та інтелектуальних на заняттях сумісно з дошкільниками. В листопаді ми провели повторне тестування та опитування дітей. За результатами діагностики на формувальному етапі експерименту були визначені зміни рівнів сформованості природознавчої компетентності до світу природи у дошкільників експериментальної групи (Е група) та контрольної груп (К група).

У процесі роботи з інтелектуальними картами у дітей відбулося ясне і точне усвідомлення, що в живій природі все пов'язане між собою, що окремі предмети та явища пов'язані між собою різноманітними відносинами харчовими, сімейними, організм і середовище - нерозривне ціле. Діти зрозуміли, що будова рослин залежить від умов їх існування, колір і поведінка тварин залежить від певних умов і найчастіше це умови проживання. Головним висновком нашої роботи стало розуміння дошкільниками, що все у природі підпорядковане законам, які людина не завжди може пояснити, людина є частиною природи, своєю працею, діяльністю, навіть способом відпочинку або споживання впливає на

природу.

Результати діагностики дошкільників експериментальної групи (Е групи), отримані в ході формувального експерименту, що майже вдвічі збільшилась кількість дітей з високим рівнем сформованості природознавчої компетентності, зменшилась кількість дітей з низьким (на 4,5%) та середнім(на 25%) рівнем сформованості природознавчої компетентності. В експериментальній групі вихователі значну увагу приділяли розвитку тих знань про природні об'єкти, , в освоєнні яких дошкільники відчували труднощі - знання про тваринний світ, захисне забарвлення та присосування (середній бал - 11,76) і пристосування рослинного світу до умов існування (10,76).

Збільшився відсоток дітей в контрольній групі, що були на середньому рівні(на 14%), та зменшився у низький (на 1,5%) контрольній групі відповідно.Крім того, вихователі помітили як змінилося ставлення дітей експериментальної групи до природних об'єктів: 16,7 у порівнянні з контрольною групою – 11,6. Діти почали активно цікавитися мешканцями куточка природи, дошкільників цікавило, як відпочивають тваринки, що люблять споживати у їжу. Вихователі помітили, щл значно збільшився інтерес дітей до слухання казок, де головними героями були тварини і рослини, вони активно співпереживали героям казок, пропонували варіанти допомоги, намагалися передбачити наслідки тих чи інших дій.

Ми передбачаємо, що зростання кількості дошкільників, рівень знань яких відповідає середньому та високому рівню може відбутися під впливом певних педагогічних умов які ми визначили на початку роботи таким чином:

- дотримання принципів відбору знань про природу, відповідність інформації, що відображається у інтелектуальній карті віковим та психологічним особливостям дошкільників;

- другою умовою визначемо чітку змістову відповідність природничого змісту основним видам діяльності дошкільників;

- третьою умовою вважаємо удосконалення форм організації і методів навчання у дошкільних закладах, що доводить гіпотезу та свідчить про досягнення мети дослідження.

Наостанок, у методичній літературі ми знайшли рекомендації для вихователів щодо створення та використання інтелектуальних карт на заняттях природничого змісту.

Хоча немає правильного чи неправильного способу розробки та виготовлення інтелектуальної карти, є декілька порад для того, щоб отримати кращий ефект від її використання в групі старших дошкільників:

1. Під час роботи з картою вихователь має передати ініціативу дітям, не робити за неї ту роботу, яку в змозі виконати дошкільник. Оскільки інтелектуальна карта є інструментом систематизації знань під час її створення дитина засвоює інформацію та запам'ятовує її, найкращий варіант зменшити допомогу дорослого до мінімуму.

2. Вихователю бажано планувати роботу зі створення інтелектуальної карти заздалегідь, та використовувати її на заняттях різної спрямованості. Інформацію бажано повторювати у різних формах на різних заняттях.

3. Під час створення карти максимально необхідно задіювати різні сенсорні канали, та види роботи. Дитина може використовувати готові наліпки, заздалегідь створені аплікації, використовувати, стрілочки та фігурки об'єднання.

4. Дайте дитині свободу у виготовленні. Пам'ятайте, що це робота дитини. Нехай вона організовує та прикрашає мапу так, як того хоче. Вихователю треба позбутися перфекціонізму, оскільки будь яка робота дитини є виявом саме її креативності та творчості.

ВИСНОВКИ

В процесі написання роботи була досягнута поставлена мета, а саме: визначено основні форми концептуальних та інтелектуальних карт, вивчена технологія роботи з ними в процесі формування природознавчої компетентності дитини дошкільного віку та визначено оптимальні умови та методика роботи в процесі ознайомлення дошкільників з природним довкіллям, експериментально доведена результативність застосування інтелектуальних карт в закладі дошкільної освіти.

Аналіз педагогічного доробку науковців та методистів у галузі дошкільної освіти (Н.Гавриш, І.Кіндрат, Г.Біленької, О. Кононко, О.Полєвікової та інш.) дав змогу стверджувати:

Інтелектуальні карти є важливою педагогічною технологією, що передбачає тісний взаємозв'язок та взаємоперехід ігрової і освітньої діяльності дитини дошкільного віку. Окремі аспекти застосування інтелектуальних та концептуальних карт детально розроблені у дослідженнях сучасних українських вчених (Н.Гавриш, І.Кіндрат). Аналіз інтернет-контенту засвідчив стійкий інтерес методистів та вихователів до проблеми застосування інтелектуальних карт в освітньому процесі закладів дошкільної освіти.

В процесі аналізу психолого-педагогічної літератури та нормативних документів було визначено, що предметна природознавча компетентність дитини дошкільного віку являє собою досвід практичної діяльності (комплекс компетенцій), який дитина засвоєла у процесі ознайомлення з природним довкіллям. Цей досвід формується на базовій основі системи уявлень, знань, умінь, ставлень та оцінних суджень до предметів та явищ природного оточення. Найбільш важливим складовим елементом компетентності є саме практичний досвід та усвідомлення важливості взаємодії та діяльності у власному житті для досягнення успіху.

Відповідно до Базового компонента дошкільної освіти вихователі ознайомлюють дітей дошкільного віку з природними об'єктами, природними явищами, та сезонними змінами, що відбуваються в природі, у документі зазначається, що, „...сфера «Природа» формує елементарний природо-доцільний світогляд, несе ціннісно-змістову наповненість за екологічним та природничим напрямками, сприяє усвідомленню себе як частки природи, формує відчуття відповідальності за те, що відбувається навколо дитини і внаслідок її дій у довкіллі.”

Результати наукових досліджень, сучасний педагогічний досвід дають змогу виділити такі основні напрями організації освітнього процесу з формування природознавчої компетентності дітей щодо ознайомлення з природним довкіллям: використання інтелектуальних карт як нових нових структурних форм й різноманітних дидактичних наочно-технічних засобів, забезпечують активність пізнання маленької дитини, розвиток спостережливості відбувається під час екскурсій та закріплюється під час ведення календаря природи. Узагальнення знань, отриманих під час різних форм ознайомлення з природою найкраще відбувається під час роботи з інтелектуальними картами.

2. Було визначено особливості технології роботи з інтелектуальними картами у дошкільному закладі. Карти (мапи) пам'яті допомагають структурувати інформацію навколо основного поняття розміщуючи її інтуїтивно та створюючи гілки, площини або блоки. Карти пам'яті використовують для навчання, конспектування, планування дій, презентацій, рішення творчих завдань, мозкового штурму, планування проєктів, складання списку справ, перевірки завдання різної складності. Принципи та методіку застосування інтелектуальних карт в дошкільній освіті розробила Н.Гавриш. За її методикою в дошкільній освіті використовуються два види карт: концептуальні та інтелектуальні.

Концептуальні карти можуть бути основою та методичним інструментом тематичного планування і використовуються вихователями

для систематизації та планування своєї роботи. *Інтелектуальні карти* також мають радіальну організацію, але вони повинні бути дещо спрощеними, не перевантаженими пізнавальною інформацією, і оскільки ними будуть користуватися діти вони мають бути більш яскравими. Інтелектуальна карта краще ніж інші засоби відповідає структурі мислення та його ієрархії: асоціативній, структурній логічній. Розв'язання зазначених суперечностей можливе за умови забезпечення дієвої наступності в роботі дошкільних навчальних закладів і початкової школи. Вчені вважають, що така дієвість можлива за умови систематизації набутих знань на когнітивному та емоційному рівні за допомогою інтелектуальних карт.

Інтелектуальна карта є за своєю природою структурно-логічним відображенням міжпредметних зв'язків певної теми, де у радіальній формі відображаються зв'язки основного поняття, що розташовується у центрі, з іншими поняттями цієї теми, та відображає всю множину його міжсистемних зв'язків. Ці зв'язки стають для дітей наочними та очевидними. Поруч з інтелектуальними картами у закладах дошкільної освіти часто використовуються асоціативні карти. Педагогічна цінність асоціативних карт полягає у тому, що вони допомагають: розвивати асоціативне мислення, уяву, мовлення, формують цілісну картину світу через вміння встановлювати взаємозв'язки між об'єктами та явищами довкілля, сприяють розумінню взаємозалежностей у довкіллі — існування зв'язку всього з усім.

2.3'ясовано педагогічно-доцільні умови ефективної методичної роботи з інтелектуальними картами у закладі дошкільної освіти, а саме:

Ми вважаємо що результативність процесу формування природознавчої компетентності можлива за таких умов:

- дотриманням певних принципів відбору знань про природу, відповідність інтелектуальних карт віковим та психологічним особливостям дошкільників;

- чіткою змістовою відповідністю інтелектуальних карт видам

діяльності дошкільників; розвиток пізнавального інтересу до навколишнього світу;

- удосконаленням форм організації і методів навчання у дошкільних закладах, що здатно позитивно вплинути на формування природознавчої компетентності дошкільників.

З Результати експериментального дослідження довели ефективність розроблених та апробованих методичних рекомендацій щодо проведення занять у дошкільному закладі на основі застосування інтелектуальних карт здатно суттєво підвищити результативність формування природознавчої компетентності дошкільника.

Як показує практика зарубіжних шкіл, інтелектуальна карта – ефективний освітній метод, який дозволяє розвивати різносторонню творчу особистість. Адже не дарма його широко використовують в навчальних закладах Італії, Франції, США, Великої Британії, тощо.

Отже, технологія застосування інтелектуальних карт є комплексною, розглядати її можна як інноваційний засіб навчання, так і засіб унаочнення освітнього процесу у закладі дошкільної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / [наук. ред. та упоряд. О. Л. Кононко]. / – К.: Світич, 2008. – 430 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) Науковий керівник: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук; Авт. кол-в: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л., Гавриш Н. В., Долинна О. П., Ільченко Т. С., Коваленко О. В., Лисенко Г. М., Машовець М. А., Низковська О. В., Панасюк Т. В., Піроженко Т. О., Поніманська Т. І., Сідельнікова О. Д., Шевчук А. С., Якименко Л. Ю. — К.: Видавництво, 2012. – 26 с. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini> –Назва з екрана.
3. Богініч О. Л. Природа і рух. [посібник для батьків дошкільнят та соціальних педагогів] / Під заг. ред. С. Чередниченко / Ольга Любомирівна Богініч, Ганна Володимирівна Беленька. – К.: Кобза, 2003. – 192 с.
4. Боговарова О.І. Психологічна готовність дитини до навчання в школі: діагностика, корекція та розвиток. [Текст] / О.І.Боговарова.– Черкаси: ОПОПП, 2002. – 78с.
5. Борисенко Н.М. Використання прийому моделювання явищ природи засобами інформаційних технологій у процесі екологічного виховання дошкільників. [Текст] /Н.М.Борисенко // Формування професійної компетентності вихователя дошкільного навчального закладу в умовах глобалізації: V Міжнар. пед. читання (Херсон, 2 квітня 2009 р./М-во освіти і науки України, Херсонськ. держ. ун - т.).- Херсон:Вид-во ХДУ - 2009.- С. 80-83.
6. Борисенко Н.М. Екологічне середовище дошкільного навчального закладу. Базова програма «Я у Світі» [метод. рекомендації для

- вихователів ДНЗ] / Н.М. Борисенко.-Х.: Основа, 2009. -174с. – С.137-178.
7. Борисенко Н.М. Роль малих фольклорних жанрів у проведенні етюдних занять екологічного спрямування. [Текст] / Н.М.Борисенко // Базова програма «Я у Світі»: групові та індивідуальні форми роботи у ДНЗ – Харків.: Вид. група „Основа”, 2010. -206 с.– С.86-110.
 8. Бусленко В. Організація еколого-оздоровчої роботи в дошкільному закладі [Текст] / В. Бусленко // Дитячий садок. - 2009. - Груд. (чис. 45-46). - С 21-23.
 9. Великий тлумачний словник сучасної української мови. /укладач В. Т. Бусел. – Київ; Ірпінь: Перун, 2005. – VIII, 1728 с.
 10. Вільна енциклопедія Вікіпедія. – [Електронний ресурс] Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Мапа_думок–Назва з екрана.
 11. Гавриш Н. В. Інтегровані заняття: методика проведення. — К. : Шк. світ, 2007. — 128 с.2. Пізнаємо світ разом : Навчально-методичний посібник / Н. В. Гавриш, І. Р. Кіндрат — Х. : Вид-во «Ранок», 2013.
 12. Глухова Н. Емоційне спілкування дитини з природою як умова творчого осягнення світу [Текст] / Наталя Глухова // Дошкільне виховання. – 2001. – №10. – С. 7–8.
 13. Глухова Н.Базова програма «Я у Світі»: формування природничої компетентності дошкільника. [Текст] // Вихователь-методист дошкільного закладу.-2009. - №7.–С.4 - 8.
 14. Гончаренко С. Український педагогічний словник [Текст]. / С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
 15. Горопаха Н. М. Реалізація принципів розвивального навчання в екологічній освіті дошкільнят [Текст] / Н. М. Горопаха // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. Зб. наук. праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. – Рівне : РДГУ. – Вип. 19. – 2002. – С. 58–64.

16. Державний стандарт початкової освіти /<https://> [Електронний ресурс].
Режим доступу: www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osvit–Назва з екрана.
17. Дитина в дошкільні роки. Програма розвитку, навчання та виховання дітей / [наук. кер. К. Л. Крутій]. – Запоріжжя : ЛПС. Лтд, 2000. – 268 с.
18. Дитина. Програма виховання та навчання дітей дошкільного віку / [наук. кер. О. В. Проскура]. – К. : Освіта, 1993. – 272 с.
19. Закон України «Про дошкільну освіту» // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>–Назва з екрана.
20. Закон України «Про освіту»// [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>–Назва з екрана.
21. Зацепіна Н. Психологічна підготовка дітей шестирічного віку до школи / Н.Зацепіна.// «Психолог дошкілля» №3(8), березень 2010.
22. Інноваційні технології в дошкільній освіті: Збірник абстрактів Міжнародної науково-практичної інтернетконференції, м. Переяслав-Хмельницький, 28-29 березня 2018 р. / за заг. ред. Л. О. Калмикової, Н. В. Гавриш. Переяслав-Хмельницький: ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2018. 266 с. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://phdpu.edu.ua/images> –Назва з екрана.
23. Концепція екологічної освіти / - Рішення колегії Міністерства освіти і науки України N 13/6-19 від 20.12.2001-К.: – 8 с. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.edu.kiev.ua/>
24. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / автор-укладач Н.П.Наволокова. –Х.:Вид.група«Основа», 2009. – 176с. – (Серія «Золота педагогічна скарбниця»)
25. Крутецький В.А.Психологія. / В.А.Крутецький.- К.: Вища школа, 1978. - 284с.

26. Крутій К. Л. Природа Космосу. Програма та методичні рекомендації [Текст] / К. Л. Крутій, О. М. Каплуновська. – Запоріжжя : ТОВ : „ЛПС. Лтд”, 1999. – 44 с.
27. Лавренова М.В. Використання ментальних карт на уроках у початковій школі / Лавренова, У.В.Луцанич // Збірник тез доповідей за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції «Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції», 26-27 жовтня 2017 року / гол.ред. Т.Д. Щербан. – Мукачево: МДУ, 2017. – С.232– 234.
28. Жоголева Н. В., Байсара Л. І. Психологія візуального мислення та засоби його формування при навчанні [Електронний ресурс] / Н. В.Жоголева, Л. І.Байсара. — Режим доступу: [http://www. rusnauka. com/22_NIOBG_2007/Psihologia/25170.doc/htm](http://www.rusnauka.com/22_NIOBG_2007/Psihologia/25170.doc/htm).
29. Лисенко Н. В. Екологічне виховання дошкільників [Текст] / Н.В.Лисенко - К: Освіта, 2003. -157 с.
30. Лупійко Л. В. Екологічна культура та її формування у дітей старшого дошкільного віку засобами народного природознавства України [Текст] / Л. В. Лупійко // Вісник Глухівського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. Випуск 2. – Глухів : ГДПУ, 2003. – С. 121–125.
31. М.П.Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. – Вип. 62'2018. – С.180 – 183.
32. Майстер - клас: розвиток мовленевої компетентності дошкільників. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.slideshare.net/ssuser118b71/02112017-81659216> – Назва з екрана.
33. Маршицька В. В. Виховання емоційно ціннісного ставлення до природи у дітей старшого дошкільного віку: дис. канд. пед. наук 13.00.08 / Маршицька Вікторія В'ячеславівна. – К., 2003. – 186 с.

34. Маршицька В.В. Екологічні проекти // В.В.Маршацька. -Дошкільне виховання. – 2007. - №5. – С. 24 – 25.
35. Маршицька В.В. Лісові ігри [Текст] // В.В.Маршацька.- Дошкільне виховання. – 2010. - №10. – С. 20 – 21.
36. Маршицька В.В. Природа відкриває свої таємниці // В.В.Маршацька. - Дошкільне виховання. – 2011. - № 7. – С. 14 – 15.
37. Метод інтелектуальних карт в закладі дошкільної освіти. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://fs01.vseosvita.ua/01000i4u-bd19.pdf>– Назва з екрана.
38. Методика ознайомлення дітей з природою: Хрестоматія / [наук. ред. та упоряд. Н.М. Горопаха]. - К.: Видавничий Дім «Слово», 2012 . - 432с .
- 39.Методичні аспекти реалізації Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» /О.Л.Кононко, З.П.Плохій, А.М.Гончаренко [та інш.]. – К.: Світич, 2009. – 208с.
40. Національна рамка кваліфікацій // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF/paran12#n12>–Назва з екрана.
41. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> - Назва з екрану
42. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. – 33 с. // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://osvita.ua/doc/files/news/520/52062/new-school.pdf>–Назва з екрана.
43. Оленець С. Ю. Технології ефективного засвоєння інформації під час навчання у вищому навчальному закладі / С. Ю. Оленець // Актуальні проблеми сучасної медицини: Вісник Української медичної стоматологічної академії. – 2016. – Т. 16, Вип. 2. – С. 275 – 278.
44. Освітня програма «Дитина» для дітей від 2-7 років. Науковий кривник: В.О. Огнев'юк,доктор філософських наук, професор, академік НАПН України.Авт. колектив:Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, Н.І. Богданець-

- Білокаленко, В.М. Вертугіна, К.І. Волинець, Ю.О. та інш. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini> – Назва з екрана.
45. Плохій З. П. Виховання екологічної культури дошкільнят: [метод. посібник] / Зоя Павлівна Плохій. – К. : Ред. журналу „Дошкільне виховання”, 2002. – 174 с.
46. Плохій З. П. Екологічне світобачення дошкільнят [Текст] // З. П. Плохій. - Дитячий садок. – Липень. Число. - 2009. - №27 (507). – С. 15 – 18.
47. Плохій З. П. Еколого розвивальне середовище дошкільного навчального закладу (інноваційні підходи) [Текст] // З. П. Плохій. Дошкільне виховання. – 2010. - №7. – С. 6-7.
48. Позднякова Т. Є. Візуалізація та структурування інформації за допомогою ментальних карт на уроках біології: [науково-методичний посібник] / Т. Є. Позднякова. – Рівне: РОІППО, 2018. – 50 с.
49. Поніманська Т.Г. Дошкільна педагогіка: [навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів] / Поніманська Тамара Іллівна. - К.: «Академвидав», 2006. – 456с.
50. Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні (X – поч. XX ст.): [нариси] / Відп. ред. М.Д. Ярмаченко. – К.: Рад. шк., 1991. – 384 с.
51. Романік Н.В. Методика застосування карт розумових дій на заняттях та у плануванні. [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://zdo1.blogspot.com/2018/01/blog-post_25.html – Назва з екрана.
52. Сілкова О.В. Педагогічна технологія візуалізації навчальної інформації / О.В. Сілкова, Н.В. Любач // Науковий часопис НПУ імені
53. Словник іноземних слів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.jnsn.com.ua/ures/book/index.shtml> – Назва з екрана.
54. Соломеннікова О.А. Екологічне виховання в дитячому садку [програма і методичні рекомендації]. Для занять з дітьми 2-6 років: [пер. з рос.

- мови.] / О.А.Соломеннікова– Х.: Видавництво «Ранок», 2007. - 72 с. (Бібліотека вихователя дитячого садка).
55. Сухар В.Л.Я зростаю допитливим: молодший дошкільний вік .Сфера «Природа» [посібник для вихователів] / Упорядник В.Л.Сухар. – Х.:Вид-во «Ранок», 2011.- 192с. –(Дошкільна освіта).
56. Сухомлинський В.О. Гармонія трьох начал // Вибрані твори: В 5т. – Т.5. –569с.
57. Тарасенко Г.С. Дивосвіт. Технологія естетико-екологічного виховання. [Текст] / Г.С.Тарасенко- К.:2000.- С. 9-11 ,19-22, 29-32, 48-50, 69-71).
58. Український педагогічний словник / [уклад.С.Гончаренко]. – К.:Педагогічна думка, 2001. – 516с.
59. Фесюкова Л.Б., Григор'єва О.О. Пори року. Комплексні заняття./Л.Б.Фесюкова, О.О.Григор'єва. – Х.: Веста: ТОВ Видавництво „Ранок”, 2007. – 208с.
60. Формуємо екологічну компетентність молодшого дошкільника: [навч.метод.посіб. До Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі»] / З.П.Плохій. –К.: Світич, 2010. – 144с.
61. Buzzen T. The Mind Map Book. / T.Buzzen, B. Buszen// – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://royallib.com/book/byuzen_toni/supermishlenie.html–Назва з екрана.

ДОДАТКИ

Додаток А

Визначення основних категорій дослідження

	Джерело	Визначення
Природознавча компетентність		
1.	Державний стандарт початкової освіти [Електронний ресурс]. Режим доступу: /https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osvit .	елементарний природо-доцільний світогляд, несе ціннісно-змістову наповненість за екологічним та природничим напрямками, сприяє усвідомленню себе як частки природи, формує відчуття відповідальності за те, що відбувається навколо дитини і внаслідок її дій у довкіллі.
2.	Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція)	особистісне утворення, що характеризує здатність дитини розв'язувати на доступному рівні практичні та пізнавальні проблемні задачі, пов'язані з реальними об'єктами природи в сфері відносин «людина – природа»
Педагогічна технологія		
3.	М.Кларін	системну сукупність і порядок функціонування всіх особистісних, інструментальних і методологічних засобів, які використовуються для досягнення педагогічних цілей.
4.	Г. Селевко	частина педагогічної науки, що вивчає й розробляє цілі, зміст і методи навчання та проєктувальних педагогічних процесів, як опис (алгоритм) процесу, сукупність цілей, змісту, методів і засобів для досягнення планованих результатів навчання, і як функціонування всіх особистісних, інструментальних і методологічних педагогічних засобів. принципів і регуляторів, що застосовуються у навчанні, і як реальний процес навчання.
Інтелектуальна карта		
5.	Т.Б'юзенн Buzzen T. The Mind Map Book. Т. Buzzen, В. Buszen// [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://royallib.com/book/byuzen_toni/supermishlen	це схема, яка візуалізує певну інформацію при її обробці людиною, спосіб зображення процесу загального системного мислення за допомогою структурно-логічних схем радіальної організації

	ie.html	
6	Романік Н.В.Методика застосування карт розумових дій на заняттях та у плануванні. [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://zdo1.blogspot.com/2018/01/blog-post_25.html	наочний допоміжний засіб навчання, методичний прийом, який передбачає послідовне нарощування лексичного фону певного поняття та створює наочно-смісловий схемо-технічний образ

Додаток Б. Інструменти дослідження

Додаток Б- 1.

**Таблиця результатів моніторингу екологічних знань
дошкільників в процесі використання інтелектуальних карт
ПІБ..... КАРТКА**

Показники									
Знаннісвий									
Знає назви природних об'єктів свого найближчого оточення і їхні відмінні ознаки									
Має навички визначати умови існування живих об'єктів									
Має уявлення про взаємозв'язки в природі (визначає причину-наслідок)									
Мотиваційний									
Виявляє пізнавальний інтерес до об'єктів природи									
Виявляє бажання спостерігати за об'єктами природи									
Виявляє бажання брати участь у трудові діяльності у природі									
Виявляє своє ставлення до природи									
Виявляє пізнавальний інтерес до об'єктів природи									
Виявляє бажання спостерігати за об'єктами природи									
Має уявлення про взаємозв'язки в природі (визначає причину-наслідок)									
Виявляє своє ставлення до природи									

Додаток Б- 2.

Зразок картки моніторингу екологічних уявлень**Картка 1.1.** (одна з двадцяти восьми опитувальних карток)

Мета: Виявити знання дітей про пристосування до умов певного середовища та до сезонних змін у природі.

Форма проведення: дидактична гра «Розклади картинки правильно»

Зміст: пропонується розкласти по сезонам картки, на яких зображено поведінку тварин у різні пори року.

Питання:

Матеріал: картки з зображенням сезонних періодів та картки з зображенням поведінки живих істот у різні сезонні періоди

Додаток В-1**Планування вправ у старшій групі дошкільного закладу на основі інтелектуальних карт.****Тема «Весняний день у ріднім краї»**

Мета: уточнити уявлення дітей про сезонну роботу в природному середовищі весняну пору року, вивчати екологічну культуру, бажання допомогати дорослим упорядкувати територію.

Матеріал: пакетики з насінням овочів та квітів, саджанець будь якого фруктового дерева, лопата, поли валочка, водичка, шпаківня, пророщена картоплина, пластилін.

Ключові слова: подвір'я, територія, прибирати, упорядковувати, скопувати, саджати, сіяти, овочі, дерева, квіти, квітник, грядка.

Перша половина дня.

Пішохідний перехід «Справжня весна в місто прийшла»

Діти йдуть по вулиці, прилеглий до території, на якій розташований диячий садок, спостерігають що відбувається довкола, та обговорюють такі питання:

Особливості погоди (стан повітря, вигляд небосхилу, характер вітру);

Поведінка живих істот –представників тваринного світу (птахів, комах, домашніх тварин, що зустрічаються по дорозі);

Особливості вигляду та розвитку рослин(дерева, куці, перша травичка);

Вигляд міських природних об'єктів (алеї, парки, місця для відпочинку) після сходження із землі снігового покриву (наявність чистих, привабливих місць);

Характер екологічної праці людей (двірників, квітників, працівників з озеленення).

«Допоможемо зробити двір кращим»

(Предметно-практична діяльність)

Малята під керівництвом педагога виконують практичні дії щодо впорядкування подвір'я дитячого закладу: висівають квіти на скопаній клумбі, прибирають знайдені на території дитсадку папірці та виносять їх до урни; допомагають вигрібати торішнє сміття у певному місці, разои із вихователем саджають деревце, обирають місце для вивішування шпаківні, тощо.

Дидактична гра «Сніг розтав – купа справ»

Малюки завершують розпочаті вихователем підрядні речення,

спираючись на свої знання та спостереження.

Наприклад: Зараз у місті багато роботи, тому що його(*упорядковують*).

Торіщне сміття, яке знайшли після розтанення снігу, прибирають для того, щоб наші вулиці і парки були.... (*чистими, красивими*).

Всюди роблять клумби, щоб вони порадували нас....(*красивими, чарівними квітами*).

Обрізають декоративні чагарники, щоб були вони... (*рівенькими, акуратними, привабливими*).

Висаджують дерева, щоб наше місто стало ще...(*зеленішим, запашишим*), а повітря в ньому було (*чистим та свіжим*).

Мовленнева гра «Як саджати деревце»

Малята за допомогою вихователя складають невелику З'язну сюжетну розповідь, описуючи послідовність посадки деревця на території дитячого закладу.

Опорні питання для гри:

Коли, у яку пору прийнято саджати дерева?

Де саджають молоді деревця у нашому місті?

Чи брали участь у цій добрій справі і ми?

Яке деревце ми вирішили посадити?

Де ми вибрали місце для його посадки?

Що ми зробили насамперед, а що потім саджаючи його?

Що робила я, а що робили ви?

Як виглядає цей саджанець зараз?

Яким ви уявляєте його в майбутньому?

Артикуляційна гра «Квіткові скоромовки»

Дітям пропонують чітко та виразно повторити за дорослими тематичні скоромовки.

Розквітає в ранній час рясно кучерявий ряст.

У парку проліски привітні нам дарують гарні квіти.

У діброву ти піди і медунку там знайди.

Первоцвіт оберігай, цвіт чарівний не зривай.

Кожну скоромовку промовляють спочатку у повільному, а потім у швидкому темпі. Під час гри дошкільнята можуть відтворити ритм скоромовок, стукаючи долоньками по столу або плескаючи в долоньки.

Логіко-математична гра «Що на клумбу, а що - на грядку»

Діти уважно розглядають пакетики з насінням декоративних квітів та овочів, а потім розкладають їх у належному порядку, коментуючи місце посіву тієї чи іншої рослини.

Наприклад:

Чорнобривці ми посіємо у квітнику.

Насіння моркви треба посіяти на грядці.

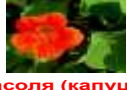
Петрушку висівають на грядці, тощо.

Ромашки ми посіємо на клумбі.

Айстри висівають у квітнику.

Наприкінці гри діти роблять такий висновок: на клумбі сіють декоративні квіти, а на грядці городні культури, овочі.

В процесі дня складається інтелектуальна карта, в якій діти аплікаціями визначають свої дії та отримані нові знання.(пакетики з під насіння оформлюються та використовуються для аплікації.

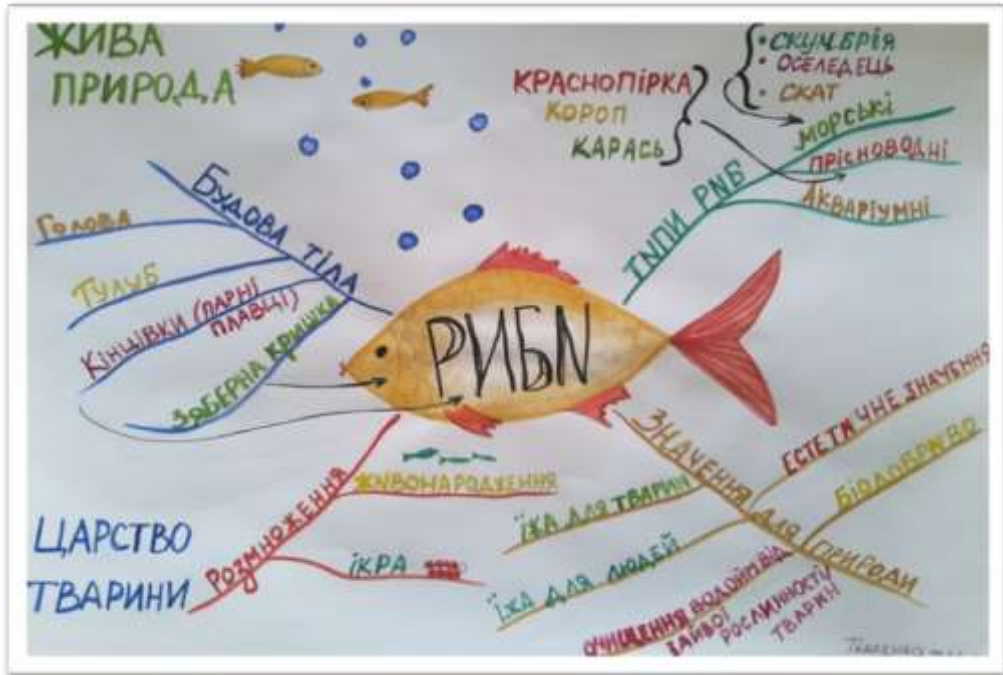
грядка		клумба
 білокачанна капуста		 айстри
 гарбуз	Що на клумбу, що на грядку	 календула
 картопля		 рудбекія
 буряк		 красоля (капуцин)

Поняття:	Змістові/м'які навички/природознавчі поняття	Основні завдання/прозвісові/природознавчі поняття
РОСЛИНИ	<pre> graph TD ZR[значення рослини] --> DL[для людини] ZR --> DT[для тварин] DL --> EP[естетичні пізнавання] DL --> LVR[лікарські властивості рослини] DT --> PH[продукти харчування] DT --> T[травини] DT --> P[папір] DT --> K[косметика] OR[охраня рослини] --> RGH[розуміння господарського значення] RGH --> ORR[охраня рідкісних рослин] RGH --> SZ[створення запобіжних] RGH --> PVL[припинення вирубки лісів] RGH --> ZPL[запобігання лісовим пожежам] OPG[очищення повітря від зупинення до галу] --> ZR PVA[перешкоди для шкідливих вітрів] --> ZR ZM[збір макетування] --> RGH </pre>	<ul style="list-style-type: none"> → розпізнавати деякі види та культурні рослини за їх листям, квітками та плодами.† → розуміти значення рослин для життя тварин та людей.† → знати деякі види лікарських рослин, для лікування яких хвороб вони застосовуються.† → вміти розказати про місце рослин в природі.† → знати, якими способами можна запобігти зникненню рідкісних рослин.† → розуміти, для чого необхідна охрана природи. □

Додаток В-3

Приклади інтелектуальних карт, зроблених за допомогою електронних ресурсів та від руки.

Додаток В-4

Приклади ментальних карт, що використовуються на заняттях з пріоритетом інтелектуально-мовленової діяльності «Вивчаємо вірші про пори року за допомогою карт пам'яті».

А.М'ястківський

Котики –воркотики

Котики-воркотики всілися рядком.

Поїть сонце котиків теплим молоком

Котики-воркотики в мене на вікні,

Котики-воркотики, гості весняні.

Не глядіть на котиків лиш вусатий кіт,
 Мабуть, зна що котики – то вербовий цвіт

М.Познанська

Йдуть, і йдуть дощі.
 Стали чорними кущі,
 І дерева чорні стали,
 Бо листочки вже опали.
 Тільки дуб стоїть у листі,
 І калинонька в намисті.

П.Воронько «Кіт не знав»

Випав сніг на поріг,
 Кіт зліпив собі пиріг,
 Поки смажив, поки пік,
 А пиріг водою стік,
 Кіт не знав, що на пиріг
 Треба тісто, а не сніг.

Тематчне заняття «Віконечко в природу»

Тема тижня: Осінь

Тема дня: Як впізнати осінь?

Мета: - познайомити з ознаками осені, осінніми змінами в природі.

- ознайомити з назвами осінніх місяців

- ознайомити з прикметами осені

- розвивати творчі здібності дітей, інтерес до навколишнього світу

- вчити уважно слухати один одного в умовах безпосереднього спілкування, висловлювати свої думки.

III. Опрацювання нового матеріалу.

1. Робота в парах

- знайдіть 10 відмінностей.

Розкажіть один одному в чому відмінності між цими малюнками.

2. Фронтальна робота

а) Гра «Продовжіть речення»

Улітку жарко, а восени...

Улітку небо прозоре, а восени...

Улітку дощик теплий, а восени...

б) Гра «Допоможи вітерцеві»

Подув осінній вітер і здув слова з віршиків. Допоможемо йому їх знайти?

Голосистим дзвоником,

Із веселим гомоном,

За жоржиновимрозмаєм

З ранцем (вересень) ступає:

Відкриває двері в клас,

На уроки кличе нас.

В золотистому жупані

Заглядає (жовтень) ранній.

Розмальовує в садочках

Позолоту на листочках,

Проведе птахів в дороги,
Переоре перелоги.

Перелоги – це ділянки землі, що довгий час не обробляли.

(Листопад) іде з дощами,
Нас лякає холодами,
Він шурхоє під ногами
Листяними килимами.
Покладе на зиму спати
Їжачат у теплі хати.

5 Назви осінні місяці. Який місяць найтепліший? Коли найхолодніше? Чому?

Вересень

Рання осінь

Жовтень

Середина осені

Листопад

Пізня осінь

4. Гра «Що зайве?»

Вихователь показує предмети або малюнки із їх зображенням і просить дітей підказати, якими предметами можна користуватись восени. Діти плескають у долоні, який предмет підходить.

- Чому ви обрали саме ці предмети? Поясніть свою точку зору.

5. Вправи – енергізатор – короткотривала вправа, спрямована на відновлення енергії дітей, відновлення інтересу до заняття і концентрації уваги учасників.

«Подарунок»

Хід вправи: діти стоять. Починаючи з вихователя кожний по черзі засобами пантоміми зображає якийсь предмет чи поняття пов'язане з осінню і «дарує» його сусіду. Сусід «приймає» подарунок і робить якийсь інший подарунок наступному учаснику.

IV. Узагальнення та систематизація знань.

Робота по створенню інтелект-карти.

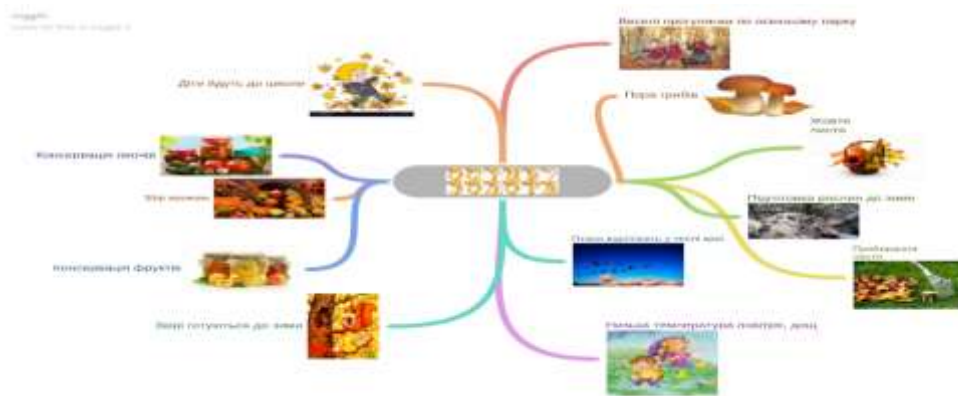
Мета методу: - розвивати креативність дошкільників;

- формувати комунікативну компетентність в процесі групової діяльності;
- покращувати всі види пам'яті дітей;
- оптимізувати процес навчання;
- вчити узагальнювати та систематизувати вивчений, знайомий матеріал.

Ми багато дізналися про осінь, гарно поміркували про зміни в природі, поговорили про осанні місяці та їх ознаки, тепер усе об'єднаємо і створимо інтелект-карту.

- Яка тема карти? (осінь)
- Які зміни у природі ми відчуваємо?
- Як називаються місяці осені?
- Чому осінь називають щедрою?
- Які зміни відбуваються у живій природі?
- Що роблять восени діти?
- Що роблять дорослі?

Молодці. Ви гарно попрацювали. Подивіться як багато цікавого ви сьогодні дізнались.

Наша інтелект-карта розповідає про чудову пору року - осінь.

(Посилання на карту на платформі
 Googl)(<https://embed.coggle.it/diagram/XodiyknCLodRA8Yp/c8171b7709078ab42e217b226055015c89ef05f72ce4ed894cdd61acee76abc3> frameborder='0' allowfullscreen></iframe>)

V. Рефлексія

У кожного є листочки, ви можете повісити їх на наше дерево, продовжити речення: "Я сьогодні дізнався..." "Мене вразило..." "Мені сподобалось..." "Мені вдалось..." "Я хочу спробувати ще..."

Додаток Д-1

Кодекс академічної доброчесності

Додаток 1

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, Ташенко Вікторія Юріївна,
учасник(и) освітнього процесу Херсонського державного університету, УСВІДОМЛЮЮ, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату.

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й етнічні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевим чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

– запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

– не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;

– не підроблювати документи;

– не поширювати несправдливу та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;

– не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;

– не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, есексуальні домагання;

– не завдавати шкоди матеріальним речам, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;

– не використовувати без дозволу ректорату (леканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;

– не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;

– не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці інших студентів та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

03.04.2020
(дата)

[Підпис]
(підпис)

Вікторія Ташенко
(ім'я, прізвище)

Додаток Д-2

ДОВІДКИ
про перевірку на текстові збіги у Науковій бібліотеці
 кваліфікаційної роботи СВО Бакалавр
 спеціальності 012 Дошкільна освіта (заочна форма)

Автор роботи	Гашенко В.
Назва роботи	Технології роботи з інтелектуальними картами в процесі формування природничої компетентності дошкільника
Факультет	Педагогічний факультет
Науковий керівник	доцент Борисенко Н.М.
Роботу перевірено за допомогою програмного засобу	Unichesk
Ідентифікаційний номер роботи	ID файлу:1002525495
Результати перевірки	Схожість 49,4%

Директорка Наукової бібліотеки

Нателла АРУСТАМОВА

Бібліотекарка I категорії

Стефанія Соболь

Власник документу:
Оксана Блінова

Дата перевірки:
19.05.2020 10:20:24 EEST

Дата звіту:
19.05.2020 11:08:47 EEST

ID перевірки:
1003296830

Тип перевірки:
Doc vs Internet

ID користувача:
94124

Назва документу: Nashenko_ped_2020_check

ID файлу: 1003275502 Кількість сторінок: 60 Кількість слів: 13246 Кількість символів: 102170 Розмір файлу: 342,00 КБ

31.3% Схожість

Найбільша схожість: 7.72% з джерело <https://fs01.vseosvita.ua/0100014u-bd19.pdf>

31.3% Схожість з Інтернет джерелами

18

Page 62

Не знайдено жодних джерел у Бібліотеці

1.07% Цитат

Цитати

1

Page 63

Вилучення переліку посилань вимкнено

8.78% Вилучень

Джерела менше, ніж 8 слів або 1% автоматично вилучено

8.78% Вилучення з Інтернету

963

Page 64

Вилучений текст з Бібліотеки відсутній

Підміна символів

Не знайдено замієних символів